

SLOVAN

**MESEČNIK ZA KNJI-
ŽEVNOST, UMETNOST
IN PROSVETO**

LETO XI.

1913 - 4

Naslov za brzojavke: **Kmetska posojilnica Ljubljana** :: Telefon št. 185. :: Žiro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Ljubljanske okolice

Stanje hranil. vlog
dvajset
milijonov

r. z. z. n. z. v Ljubljani — obrestuje
hranilne vloge po

4³/₄%

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

LJUBLJANSKA KREDITNA BANKA

Ljubljana, Stritarjeva ulica šte. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1912 okroglo
tisočdvesto milijonov kron.

Podružnice: —
Trst, Celovec, Split, Sarajevo,
Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1,000.000.
Delniški kapital K 8,000.000

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem, prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarovanja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; denarne in hranilne vloge na tek. račun ali na vložno knjižico.

Vložni denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4³/₄% čistih

Do K 10.000 — brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno premoženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron. Zamenjava in eskompituje izdane obligacije, srečke in kupone. Prodaja in kupuje devize in valute. Daje predložitve na vrednostne listine pod kulantnimi pogoji. Eskompituje in vnovčuje menice. Borsna naročila za dunajsko in inozemske borze izvede točno in ceno. Nakasnice in čeki na inozemska mesta. Promese k vsem žrebanjem. Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

ALFONZ BREZNIK

sodni izvedenec, učitelj Glasbene Matice in za-
ložnik dvornih in komornih tverdk.

Naslov brzojavkam: KLA VIR - BREZNIK, Ljubljana.

Največja in najstarejša trgovina in izposojevalnica
klavirjev in harmonijev. Velikanska zaloga vsega
glasbenega orodja strun in muzikalij.

Ljubljana, Kongresni trg št 15.
(nasproti nunske cerkve).

G. hr. avstrijski poštahranilnični
konto št. 114.693.

Klavirje dvorne tverdk Bösendorfer, Czapska, Hötel & Heitzmann, Stelshamme, in Hörügel (am. harm.) imam le jaz izključno edini zastopnik za Kranjsko v velikanski zalogi in izbiri. Ne dajte se varati po navidezno cenem, vsiljivem posejnu, osobilo, ker tud im vaskomur, da si po-likor mogoče najnižji ceni ali na čudovito majhne obroke brez vsakega zadatja nabavi prvovrsten instrument s resnično plemenito 10letno garancijo. Stari klavirji najugodnejše v sameno. Izposojevalnina najnižja. Popravila in uglasčevanje vseh glasbil najceneje. Preigrani klavirji vedno v zalogi. Violine, citre, kitare, tamburice, harmonika, tel. rogovji in strune po tovarniških cenah. — Vse dan odprto! Prečastita duhovščina posebno ugodnost na obroke.

FR. L.: NA DOMAČI GRUDI.

MOJ GOSPODAR.

Ko zjutraj rano ves premlajen vstanem,
da na samoti z dušo govorim,
on sliši me, iz postelje brž plane,
nasproti sede, zre in vleče dim.

Po sobi hodi, semtertja mi bega,
na dvor pogleda, vrne se, stoji,
da zunaj mrzlo je ko nikdar tega,
da slana pala je, mi govori.

In ko čez uro soba polna dima
in se nagovorila je prostost,
kje že tedaj je uma bistra rima
in kje že dobra volja — dragi gost!

NIČ O PREJŠNJI TUGI MI SRCE NE VE.

Nič o prejšnji tugi mi srce ne ve,
proč je že življenja ura mračna;
saj priroda tudi je drugačna:
beli prt pokrila je dole, polja in gore.

Dol z obočja solnčni žarki se smeje,
en oblak v neba modrini plava
in kot izgubljen potnik v daljo tava,
brez sledu čez belo polje črna senca gre.

TAM V STEPI SEM BIL.

Tam v stepi sem bil; leži še sneg
v dolinicah in v jarkih,
no čezenj že pomladni smeh
se siplje v solnca žarkih.

In v zraku že škrjanček visi
in himne pomladnje snuje,
a ko se hladna noč stori,
v ozimini nočuje.

In že na sever prvi vlak
odhitel je žrjavov,
odkril sem se jim v ljubezni znak,
sporočil kopo pozdravov.

Sporočil sem jim, da naj Sibir
to leto name ne čaka,
ker v drugo stran me žene nemir:
kjer Sava bregove namaka.

Tam je moj krasni rojstni kraj,
tam moja je domovina,
polna cvetja in petja in vnetja v maj,
jeseni polna petja in vina.

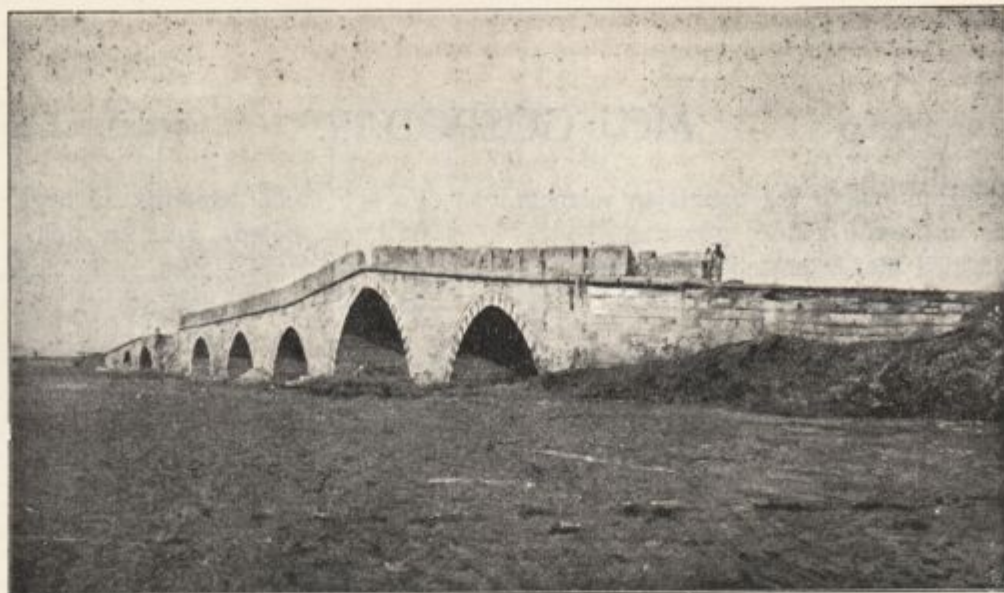
Tam moji dragi vsi žive,
kar vzela še ni jih mogila,
tam se mi pobratimi vesele,
tam se ljubica mi je omožila.

ZASTONJ O VESNI SANJAŠ.

Zastonj o vesni, duša, sanjaš mi, zaman
o solncu krasnem na obočju jasnem,
ker ne zasveti več iz mrakov v solnčni dan
ljubezen sladka ti brez zapopadka.

Saj k tebi v goste dnevi so prišli
tako drugačni: vsi oblačni, mračni,
brez zvezd so obkrožile te noči,
brez dev ljubečih, v tihi kraj mamečih.

In v drugih krajih, drugim le cvete
zdaj vesna zlata, zlatih sanj bogata;
z obočja nanje solnce jasno zre,
v odmevih pesmi se smeji ljubezen.

STARI MOST PRI VUČITRNU. (KOSOVO).

JOSIP KOZARAC:

MRTVI KAPITALI.

(POVEST).

III.

(Dalje).

Zabava v slavo Njegove Prezvzišenosti je obetala biti sijajna. Sijaj oblek bi naj izenačil imovite in siromašne, visoke in nizke. Besed: potreba in štedljivost, bi se niti ne pristojalo izgovoriti, kaj šele se po njih ravnati, zakaj to bi ne odgovarjalo duhu družbe devetnajstega veka, ki ne vprašuje: odkod in kako? nego samo enostavno zahteva, naj bode! ter se rogaje vrže na onega, ki ne more ali noče plesati v tem besomučnem vrtincu.

Gospa Matkovičeva je v resnici prišla z Anko k svoji mlajši sestri, poročeni z nižjim uradnikom. Tudi Lujo je došel iz Zagreba pravočasno, in tako se je sestala vsa rodbina, razen starega Matkovića in Vinka. Sicer pa za nju niso ravno posebno marali; niso ju takorekoč smatrali za člana obitelji.

„No, in kaj dela?“ je vprašal gospod Vuković svojo svakinjo. In radi sožalno-porogljivi-

vega naglasa so vedeli vsi, da vpraša po Matkoviću.

„To, kar vedno,“ je skomizgnila gospa Matkovičeva, misleč, da ni vredno o tem dalje govoriti. Pri vsem tem pa gospoda Vukovića ni moglo motiti, da bi ne pil vina in jedel kruha iz pšenice, katero mu je drage volje poslal njegov svak. Vuković je mislil, da ni treba, da bi za to bil hvaležen svaku, nego da se mu sme po mili volji rogati, kakor nekakemu čudaku, ki ni pri pravi pameti. On, njegova soproga in gospa Matkovičeva, so bili trdno uverjeni, da so oni odgojili Matkovičeve otroke in če bi ne bilo njih, bi bili ti otroci danes ali jutri pravi nikdoviči. To svoje mnenje so posebno krepili z Vinkom, ki se je najbolj vrgel po očetu, češ, iz tega pač ne bo nikdar nič. Ti trije so razpravljali in odločevali usodo Matkovičevih otrok, seve pri Vukoviću, ker pri Matkoviću si niso upali o tem niti črhiniti. Lapidarni Matković se ni znal ni-

komur laskati in je imenoval Vukovića na prosto vola in prazno bučo, ki se je imel zahvaliti edino svoji lepi rasti in visokim zvezam svoje žene, da se je popel do uradnika desetega plačilnega razreda. On je smatral Vukovića za to, kar je bil v resnici, za siromaka, ki ga je moral človek pomilovati, naj ga je gledal s katerekoli strani. Nasprotno pa zopet naduti Vuković ni hotel niti slišati, da bi bil Matković od daleč zmožen, oceniti njegovo vrednost. Imel ga je za prostega divjaka, na katerega bi se nikdo niti ne ozrl, ako bi ne imel žene in svaka, kraljevega uradnika Vukovića... Vuković, njegova in Matkovićeve žena so živeli v neki umišljeni višini, ki so jo gradili s praznimi besedami. Največja slast jim je bila, razgovarjati se o stvareh in idejah, ki so bile od istine in izpolnitve daleč, kakor je daleč zemlja od nebes. Vrhunec njihovih nad sta bila Nela in Lujo. Aničino ime jim je že nekako težilo srce. Zabrinjeni pogled gospe Matkovićeve je umel njen svak vsakikrat razvedriti.

„Ne boj se, to je moja skrb... Najdem tudi za njo...“

In gospe Matkovićeve je v resnici odleglo na te prazne Vukovićeve besede.

V tesnem, iz treh malih sob obstoječem državnem stanovanju gospoda Vukovića se človek ta dan ni mogel niti obrniti. Vse naokrog, gori in doli, je bilo obloženo z oblekami in ženskimi opravami. Vsaka obleka se je dva-trikrat oblekla in zopet slekla, popravljala, poizkušala in prikrajala. Desetkrat so jo nabrali sedaj tako, sedaj drugače, da bi se samo čim lepše zljila s telesom. Služkinja je neprestano letala sedaj po trakove, sedaj po gumbe, sedaj po igle, sedaj po cvetje. Kadarkoli je prišla služkinja h gospodu Vukoviću, sedaj po toliko novčičev za to, sedaj po toliko za ono, se je vsakikrat izpremenil v obrazu. Ko je bilo že vse v redu in je odleglo nekako tudi njeru, opazi gospa Vukovićeve nena doma, da ji je črevelj malo počil. Ni preostajalo nič drugega nego poslati po nove in to — ker je danes sijajen ples — zelo elegantne. Gospod Vuković samo prebledi, ali ne prigovori niti besede, zakaj v prisotnosti svoje svakinje, ki ga je toliko cenila, ni smel danes škrtariti z denarjem. Ves se je vgloobil v račune in kombiniral na vse načine, ali mu bo svota, ki jo še ima v žepu, zadostala na današnji zabavi. Z ene strani se je bal Lujinega suhega grla, a z druge strani je želel, da se pokaže galantnega pred svakinjo. Na svojo radost je izračunal, da bo zvečer nekako izplaval — a do „prvega“ kar Bog da... Komaj se je pomiril, potrkala na vrata nepoznana služkinja

in preda gospe Vukovički pisemce. Ta ga odpre z veliko radovednostjo, ali ko ga prečita, se ji zmračijo lice, da bi jo človek komaj spoznal. Pismo je bilo od njene šivilje, ki jo prosi, naj ji plača en del dolga za šivanje obleke, ker da danes zelo potrebuje denar.

„Povejte gospe, da imamo goste in da imamo silno posla. Naj oprostijo, „prvega“ ji vse plačamo.“

S to staro formulo odpravi gospa Vukovićeve šiviljino služkinjo, smejoč se sladko, kakor da ji izkazuje posebno milost. Njen obraz se zopet razvedri in oblije z dosedanjo radostno vzruženostjo. Gospod Vuković ni vedel, za kaj gre, a ko je videl brezbržno lice svoje soproge in se spomnil, da bi ne bilo lepo, ako bi pred gosti izpraševal ženo — pogoltne že začeto vprašanje.

Naposled izjavi gospa Vukovićeve z zmagoslavnim nasmeškom, da je toaleta v redu, da bo gospa Matkovićeve impozantna v črni obleki, da bo Nela v roza-obleki in z belimi atlas-črevljički kakor sladkorček, da je tudi Ankino obleko preuredila, kakor da je nova — in nato vzdihnejo vse, kakor od težkega dela, in v svesti si, da vzbude vseobčno pozornost s svojimi oblekami, sedejo naposled k večerji. Radi malega prostora so si dajali stole drug drugemu preko glav in se tako zgnetli nekako okrog mize. Gospod Vuković je bil nekoliko neugodno iznenadjen, ko je, deleč kruh, naenkrat vsega razrezal, a že je bil izračunal, da bo ta kos zadosti do drugega dne. Košček pečenega mesa je razrezal na šest delov. Gospa Vukovićeve je odstopila svoj del Luji, češ, da zvečer raje je kako zelenjavo. Tudi Nela ni hotela jesti, da bi ji na plesu ne škodovalo, in je pripadel njen komad gospodu Vukoviću.

„Ne izbiraj, nego jej! Nisi na vasi, da bi se lahko vsega nametal kakor prasec... Ali si videl malo prej — krajcar za krajcarjem, pa izgine pet goldinarjev, kakor bi jih odpihnil!...“ Tako je govoril gospod Vuković Luji, ali z nekim ponosom, kakor da njemu ni do teh petih goldinarjev, nego da pokaže, da jih ima.

„Govoriš, kakor da boste šli lačni od mize,“ reče gospa Vukovićeve.

„Bog varuj! Kako lačni... Hočem mu samo povedati, kako je danes živeti, da se pobriga, da bo kaj iz njega... Moj „prvi“ — kakor bi bil svet,“ reče Vuković in šine z očmi od gospe Matkovićeve do Luje.

Pri takih pogovorih se je vkradlo v srce njegove svakinje nekako pomilovalno čustvo. Bolelo jo je, ker njen mož ne ume tako govoriti, ker dobiva samo neznamen del plače v denarju

(bilo jo je sram povedati: koliko?), a ostalo v hrani in v raznih deputatih. Bolelo jo je, ker ne more iti s svojim možem tako ponosno izpod roke, kakor gre sestra s svojim. Bolelo jo je, da nima čina in naslova, kakor njena sestra, ker njenega moža kličejo sedaj za upravitelja, sedaj za provizorja, sedaj za gozdarja — kakor komu ugaja — a nje sploh z nobenim imenom... Videla je samo zunanji sijaj Vukovićeve hiše, a ni videla onih gladnih pohot, s katerimi je njen svak gledal v njen voz, da vidi, kaj mu je prinesla iz te omražene vasi. Ni opazila v njegovih zadnjih besedah prikrivane, a neprikrite izpovedi, da tu vsaka drobtinica, vsak krajcar pomeni del življenja... Vsega tega gospa Matkovičeva ni videla, zakaj v dobroti, ki jo je obdajala na vasi, se ji take misli niso mogle niti poroditi.

V tem je prišel čas, da bi odšli na ples. Gospod Vuković se je oblekel v dolgo črno obleko, del na glavo cilinder, nataknil eno rokavico, puhal ponosno (ne znajoč niti sam, zakaj) ter z naglo kretnjo roke pogladil brke in brado in jel važno korakati po sobi gor in dol čakaje, da se dame opravijo. Ko so naposled prišle ven, jih je bilo komaj spoznati. Gospodu Vukoviću se je zdelo, da sam sebi zavida lastno ženo, ko jo je zagledal vitko, majestetsko, blestečo se v krasni opravi. V tem hipu, ko so mislili iti, se za trenutek ustavijo, da pogledajo še z zadnjim pogledom drugega: gospod Vuković je gladil svoj cilinder, njegova gospa je dostojanstveno navijala malo, zlato uro, gospa Matkovičeva je šumela v črni svili, a Nela toliko da ni sama iz sebe poletela, da čim preje stopi v plesno dvorano. Gospa Vukovičeva še enkrat reče Anki, naj se malo poravna in vzdigne glavo, a Nelo opozori, naj pazi na neravni tlak radi svojih visokih črevljičkov — in nato odidejo.

Prihod v plesno dvorano ni bil baš tako sijajen in slavodobiten, kakor si je to domišljevala gospa Matkovičeva. Damam so se primerno poklonili, kakor je to v izobraženi družbi navada, dočim gospoda Vukovića skoro nikdo niti pogledal ni. Edino Nela je nekoliko oživila dvorano: nekoliko „mladih ljudi“, a največ osmošolcev, vseučilišnih slušateljev in domobranskih poročnikov se je zbralo okrog nje, trudeč se z vso svojo prirojeno in imitirano nadarjenostjo, da ji kar najbolj ugone. Pa ni se jim trebalo toliko truditi; zakaj Nela je znala vsakemu poedinemu reči kaj ugodnega, znala jih je na en mah pogledati vse z zaljubljenimi očmi in vsak od njih je bil uverjen, da je njen izvoljenec. Očaravala je idealiste in materialiste, vsi ti mladci so ginili

za njo, vsi ji peli pesmi, dasi morda ni nobeden vedel, zakaj jo prav za prav ljubi. V njej je bilo nekaj, s čimer te je takorekoč prisilila, da se uprav v njo prvokrat zaljubiš. Gledala te je in mamila s svojimi vedno se bliskajočimi, velikimi očmi, kakor da ti nudi svojo ljubezen. Z melanholikom je bila melanholična, kakor mesečina v jezeru, s šaljivcem vragoljasta, kakor mačka, a če je trebalo, je umela biti tudi resna in sočutna, kakor dobra sestra. Kdor je bil zaljubljen v njo, ta ni imel smisla za druge žene; za vso svojo okolico je bil gluha in slep. A to so bili samo oni, ki so bili zaljubljeni prvokrat v svojem življenju. Pri onih, ki so prvo ljubezen že preboleli, je veljala ona edino še kot prijetna brbljavka, s katero se lahko človek zabava pol ure, da se reši slabe volje ali kakega drugega neugodnega čuvstva. In zabaval si se lahko z njo vsak čas, bodisi na plesu, bodisi na izprehodu ali na oknu. Kjerkoli si jo videl, vedno je bila vesela in razpoložena, vedno je igrala s svojimi nemirnimi sivimi očmi, s katerimi je pogledala sedaj tožno, sedaj ognjevito, sedaj ljubko in izzivalno, dokler ni pogodila tvoje prave strune. A ko si se enkrat z njo spuščal, te je vzela vsega in nisi imel niti toliko časa, da bi pogledal kam drugam, da bi slišal še kogarkoli razen nje. Narava je ni nadarila z globokim čuvstvom, ona ni vedela, kaj je prava ljubav. Vsi njeni občutki, vse njeno čuvstvovanje ni imelo korenin v njenem srcu nego na površini njenega lica. Govorila je z vsakim svojim pogledom, z vsakim živcem svojih lepih usten, ali sama ni vedela, kaj je govorila, ker njene besede niso tekle iz duše, nego samo z jezika. V tej igri svoje zunanosti je bila nedosegljiva in s tem je neizkušeno mladino kar leteč osvajala.

Ko se je začel ples, si ni Nela niti trenutek oddahnila, nego je neprestano prehajala iz roke v roko; pa tudi pri plesanju samem ni zanemarljivo nobenega svojih častilcev, umela je s hitrim pogledom vsakemu reči: Vidiš, kako se vsi trgajo za me, a vendar nisem pozabila na tebe; poleg vseh tolikih te vendar odlikujem...

Gospa Matkovičeva in sestra se nista mogli iznebiti neprijetnega čuvstva, da bo Anka morda ves večer presedela pri njiju, ter sta že dva-tri krat opomnili gospoda Vukovića, naj se pobriga za kakega plesalca. A ta bojazen je bila povsem odveč, zakaj ko je Anka prvokrat zaplesala z Lujom, je vsakomur oko obviselo na visoki, krepki devojkini močnega in pravičnega stasa ter sramežljivo povešenih očih, ki so bile povsem zastrte z dolgimi, črnimi trepalnicami. Za trenutek in vsa družba je gledala samo njo. Neka neprisiljenost,

svežost, kakor jutranji gorski zrak, je navdihoval vse njene kretnje, vse na njej je bilo istinito in naravno. Ni si prizadevala, da bi bila interesantna, da se pred vsemi pokaže — ali baš zato je odsevala njena prikazen v nekem posebnem čaru iz gruče dam, oblečenih na vse načine, samo da sigurneje obrnejo na se pozornost. Anka je bila ona vaška, jedrnata in resnična novela, poleg velikomestnih, puhlih, z vsemi mogočimi zgodbami in nezgodami prepletenih romanov, z nenavadnimi naslovi in pozlačeno vezavo.

Anka je plesala precej več, nego ji je bilo po volji, in sicer z mnogo finejšimi plesalci, nego so bili Nelini. Gospa Matkovičeva je mislila, da ima za to zahvaliti edino svojega svaka.

Gospoda Vukovića so izpraševali sicer glede Anke, čul je celo besede: „Nikdo bi ne verjel, da sta si sestri.“ Ali niti on niti gospa Matkovičeva nista mislila, da veljajo te besede v prilog Anki. Med onimi, ki so v Anki gledali svežo, inteligentno prikazen, ki se je s svojim preprostim vedenjem zelo razlikovala od ostalih plesalk, je bil tudi predstojnik nekega urada, človek šestin-tridesetih let in dokaj prikupljive zunanosti. Ko je prvič preplesal z Anko po dvorani, se takoj predstavi gospe Matkovičevi, ki ga je sprejela sicer dostojanstveno, a vendar z vso ljubeznivostjo matere, ki ima dve hčerki na plesu. Občevala je topleje z njim nego Anka, ki morda edina od vseh deklet ni prišla na ples z namenom, da koga ulovi in se poroči. In to je bil eden izmed onih čarov, ki so obkroževali njeno bitje kakor gloriola. V njenih očeh so bili vsi moški enaki, in to je delovalo, da se ji je vsak približal s posebnim odlikovanjem in spoštovanjem. Odmerjena strogost in iskrenost njenih besed je vplivala na moški spol tako, da se na prvi mah ni nikdo zaljubil v njo, a te njene lastnosti so silile vsakogar, da jo spoštuje. Ona ni vzbujala v moških momentanih ognjemetnih efektov, kakor Nela, nego jih je napolnjevala s čuvstvom tihe lepote, ki se mirno in polahko, a vedno globlje vsaja v dušo. Na njenem obrazu se niso vsak trenutek menjavala druga čuvstva, nego so počivala na dnu duše skrita, kakor amanet. Na njenih temnih, globokih očeh ni bilo tisoč oken, skozi katera bi vsakdo pogledaval v ta amanet...

Dokler se je plesalo, dotlej je gospa Vukovičeva tolmačila svoji sestri, kdo so poedine dame in gospodje, ki so se šetali v posameznih gručah, se naposled zbrali v nekem kotu in živahno ter važno o nečem razpravljali. Na stolu v kotu se je iztegoval dostojanstveno suh, dolg gospod z ovenelimi prsti in živahnimi očmi, na fraku s

Frana Josipa redom. Sodeč po ostalih, ki so stali okrog njega ter ga sedaj poslušali pazno, sedaj se laskavo smejali, in po onih, ki so mimo prihajali ter se ponižno klanjali, so bili to najvišji uradniki okrog svojega šefa. Od njih se je dokaj jasno razlikovala po vsej zunanosti in izrazu druga gruča uradnikov, ki je stala na nasprotnem koncu. Poedini med njimi so z ostrim očesom motrili obleko drug drugemu ter se tudi drugače trudili, kako da se z vedenjem in nastopom odlikujejo od drugih. Med te je spadal tudi gospod Vuković. V stranski sobi okrog mize je bila zmes vsakovrstno oblečenih, nekateri v črni, nekateri v pisani obleki, a vsi s prstani in debelimi verižicami, ukazujoč z odločnim glasom natakarku ter pozorno gledajoč, ali je vino čisto, vračajoč ga brezobzirno, ako so opazili najmanj pegico na steklenici. To je bil obrtniški in trgovski stan. Mnogi od njih pred enim, dvema letoma ni niti sanjal, da bo kdaj posečal plesne zabave, a kaj šele, da bo znal pred natakarko igrati tolikega gospoda. Starejši člani tega stanu so pozdravljali eno in drugo skupino uradnikov, dočim so mlajši nemarno hodili mimo one druge gruče.

Kakor med gospodi, se je opažala razlika tudi med damami. Žena bogatega trgovca se je kazala z neko posebno slastjo in zloradostjo pred gospemi sodnih svetnikov, da jim pokaže, da nima nobena druga danes popolnoma nove obleke, kakor samo ona. Mesarica z debelo, zlato verižico na polnih grudih, ni mogla, poleg vse ljubeznivosti, s katero je hotela pozdravljati gospe uradnikov, izbrisati z lica one poteze, ki je govorila: Oho, ti imaš danes nove črevljičke in rokavice, a dolguješ mi že nad tri mesece!... A zakaj si ti zopet tako trda — tvoj soprog profesor je bil v normalki kolega mojega moža; edino radi tega ga čaka že šest mesecev — ali dalje to ne bo tako šlo, draga moja!

Hladni ton z ene, drzni, izzivajoči z druge strani je delil družbene razrede preveč jasno. Ako bi ne bilo ognjene mladine, bi bila cela zabava hladna predstava, v kateri bi posamezne skupine motrile druga drugo s kritičnim očesom. En razred se je ponašal s svojim činom; na okorelih obrazih se je čitala uradna trdota, ki ni delala razlike med nobenim, ki je bil izpod njegovega čina. Neka hladnost, mrtvilo in zavist so bile glavne poteze tega sloja. Drugi razred, poln bujnega življenja, ne vprašajoč prej, kaj stane ta ali ona jed, ne vprašajoč, kdo pije in kdo plača, je priznaval na videz onemu prvemu neko prednost, ali v tem priznanju se je čitalo še nekaj, kar se je reklo: tebi čast, a meni denar! Ti dobiš vsak

mesec, a jaz — ako zaslužim — vsak dan; tebi so odmerili drugi, ali koliko imam in dobivam jaz, tega ne ve vsakdo. Drage volje ti snamem prvi kapo, prvi te pozdravim, ker vem, da bo ves denar, ki ga prejmeš ti prvega, prišel že drugi dan v moje roke in da se nikdar več ne povrne k tebi... Za tebe ni denar nič drugega, nego da ga zameniš za vsakdanji kruh in obleko — ali za me ima še neko drugo vrednost. Iz mojih rok odhaja in prihaja, ali vrača se skoraj vedno podvojen, a za tebe ima komaj nominalno vrednost, kvečjemu petindevetdeset odstotkov.

Okoli polnoči izjavi Anka, da ne bo več plesala in da pojde domov. Akoprav so jo na vse načine zadrževali, naj še ostane, se ni dala pregovoriti in čeprav jo je Nela zagotavljala, da se razvije šele sedaj najboljša zabava... Nela je s teto in Lujom ostala do zore, in domov jo je spremljala cela četa obožavateljev ter ji priredila tudi serenado...

Drugi dan zaran je bila cela rodbina srečna in zadovoljna. Pripovedovanju o snočnjih dogodkih in o raznih malenkostih — ki jih lahko samo žene opazijo in si jih zapomnijo — ni bilo ne kraja ne konca. Vsaka obleka se je ocenila, vsaka kretnja izmerila, vsaka beseda odtehtala. Po vsaki razpravi se je gospe Matkovičevi vrnila misel na njene otroke in na dnu duše si ni mogla tajiti, da je izvanredno zadovoljna s včerajšnjim večerom. Vsa navdušena ni vedela, katero hčerko bi pogledala prej. Nela je razumela njene misli ter se ji je, kakor mačka, laskavo umiljavala.

„Ali si jih videla, mama! Vsi, vsi so mi na izbiro!...“

Gospa Matkovičeva si ni mogla kaj, da bi je ne poljubila sredi na okroglo, polno lice... Nato je vnovič pogledala Anko in se spomnila

vitkega, gibčnega predstojnika. A pri tej misli jo je nekaj zazeblo v srcu, a v duši ji je šepetalo: Morda ta človek... morda!... Bil je napram meni preveč uljuden in ljubezniv!... In s te misli je njena domišljija splavala po rožnatih poljanah, in blaženo je gledala krog sebe. In ko je misel njene mlajše hčerke zaplovila v isto strujo, je Ankina duša lebdela tam nad onim tihim domom na vasi, nad onim vrtom z zlatim sadjem, nad ono hladno senčnico, v kateri je po obedu snedla svojo hruško ljubimico in z naslado prečitala feljton očetovih časopisov. Gledala je vso idilo očetovega doma: gledala je veselo življenje na dvorišču, dovažanje letine in dehtečega sena; gledala je vrvenje hlapcev okrog živine. Eden nese golido in žene pred seboj štiri pisane krave, drugi vleče voz iz kolnice, iščoč skrbno, ali se ni kaj pokvarilo, tretji zopet se s težavo preriva skozi čredo svinj, ki iščejo svoj napoj... Gledala je, kako se vrača četa puranov s polja, sedaj bežeč drug za drugim, sedaj zopet zaostajajoč, šopireč se in tekaje drug okoli drugega, da naposled zakukurikajo na ves glas. In na vso to zadovoljno okolico je padalo zahajajoče solnce, obsevajoč jo z zlatimi žarki skozi drobno listje košatih akacij; napolnjevala jo je s tiho srečo glasba k počitku zapadajočega, utrujenega letnega dneva, ki je z onim škrlatastim rumenilom, z onim ljubkim slovesom ptičjih glasov že danes govoril: Jutri zasijem zopet tako krasen in veličasten, da se mi bo svet iznova divil in me vzljubil... In še ena slika se je pojavila v Aničinih mislih, kakor tiha mesečina; sama sebi jo je skrivala in tajila, ali čim bolj jo je zatajevala, tem močnejše in svetleje je lebdela pred njeno dušo: pred to sliko je zatemnel ves včerajšnji večer, vse osebe, vse bande... kakor da jih nikdar ni videla, nikdar ni slišala.

(Dalje prihodnjič).

VRAGOLIJSKI MOST.

PO MACEDONSKEM BOJIŠČU.

PRED VOJNO.

Ko se mi je zdelo, da je postala vojna balkanskih držav s Turčijo neizogibna, sem se napotil v Belgrad z namenom, udeležiti se vojne na srbski strani kot poročevalec nekaterih listov. Prišel sem v Belgrad kakih osem dni pred začetkom same vojne. Mislim sem, da je srbska prestolnica vsa razburjena, in ko sem že bil na meji v Zemunu, sem resnično komaj čakal, da me parnik prepelje čez Donavo in Savo; moja radovednost je bila ogromna in zelo sem se jezil, da je bil železniški promet med Zemunom in Belgradom ustavljen in sem vsled tega moral prenočiti v Zemunu ter čakati prihodnjega dne, da bi mogel odpotovati s parnikom v Belgrad.

Ali Belgrad ni bil nič posebno nemiren. Časopisi so se pač z malo večjo nervoznostjo čitali nego navadno. Na zunaj se je pa izrednost dogodkov poznala samo po tem, da v mestu ni bilo skoraj nič mladih ljudi; mobilizacija je bila že popolnoma izvršena in čete prvega ter drugega poziva so se nahajale kdo ve kje na turški meji, kjer so pričakovale povelja svojega vrhovnega poveljnika, kralja, da „u ime boga“ prestopijo mejo. V Srbiji je vojaška dolžnost v istini splošna, t. j., tam ne vzamejo vsako leto samo gotovega števila rekrutov kakor n. pr. v Avstriji in drugih državah, temveč mora biti vojak vsak, ki je za vojaško službo sposoben; ker traja vojaška obveznost v prvem in drugem pozivu — ki se porabljata na samem bojišču kot operativna armada — do sedemintridesetega leta, se je v Belgradu kakor tudi drugod pač morala zapaziti odsotnost vseh zdravih ljudi med dvajsetim in sedemintridesetim letom. Prosti so bili pa pravzaprav samo možje, ki so že prekoračili petinštirideseto leto; pod orožjem je bil tudi tretji poziv, ki je sestavljen iz vojnih obveznikov v starosti od sedemintridesetega do petinštiridesetega leta, le da tretji poziv ostane doma, kjer vrši garnizijsko službo, straži železniške proge, predore in mostove, v sovražnikovo ozemlje odide

pa šele potem, ko je operativna armada v to ozemlje že vdrla. Razen teh treh pozivov razpolaga pa srbska armada še s t. zv. „poslednjo brambo“, sestavljeno iz mož v starosti med 45. in 50. letom ter mladeničev med 18. in 20. letom. Ta „poslednja bramba“ v tej vojni ni bila poklicana pod orožje, ker se za to ni pokazala nobena potreba.

Samo s to pametno vojno organizacijo si je sploh mogoče razlagati malo čudno dejstvo, da je mogla imeti razmeroma mala Srbija v par dneh po proglašeni mobilizaciji pod orožjem veliko armado, broječo okoli 360.000 mož! In to ni bila kakršnasibodi armada, temveč prvo-razredna armada, kar se je videlo pri Kumanovem, Prilepu, Bitolju, na Kosovem Polju — sploh po vsej Stari Srbiji in Macedoniji, kakor tudi na obalah Jadranskega Morja in pred odrinskimi utrdбами.

V vsej Srbiji ni bilo hiše, v kateri ne bi koga manjkalo, iz mnogih hiš je pa odšlo na mejo po več mož, doma so ostale samo žene, starci in otroci, ki so za njih morale skrbeti občine in država. Čudno je bilo tudi to, da je imela Srbija tako veliko denarno vojno rezervo! Pokazalo se je, da nima Srbija samo za sebe dovolj denarja, temveč da lahko posoja denar še svojim zaveznikom, ki z denarjem niso bili tako dobro založeni kakor ona, in je res posodila svojim zaveznikom okoli 30 milijonov v gotovini, ravno toliko morda v naturalijah; in še municijo, ki je je imela za sebe dovolj, je delala za njih v svojem arzenalu v Kragujevcu. V takih razmerah je čisto naravno, da v Belgradu ni bilo nobenega razburjenja; Srbi so poznali svojo moč in so bili samozavestni ter so dosti mirno čakali, da se izvršijo še vse diplomatične formalnosti, t. j., čakali so, da Turčija ugotovi zahtevam balkanske zveze brez vojne.

Diplomatiziralo se je še precej dolgo, ali dokler so se med balkanskimi in evropskimi prestolnicami brzojavljale fino stilizirane note in

so švigali posebni diplomatični kurirji, dotle se je vršila na meji med Turčijo in balkanskimi državami koncentracija čet. Črno Goro so poslali zavezniki naprej, da pokažejo s tem, da so njihovi nameni čisto resni, in Črnogorci so se že vojskovali okoli Tuzija, Skadra in drugih krajev, na srbsko-turški meji je pa kar mrgolelo vojaštva, ali nihče ni vedel o njem ničesar, nihče ni vedel, kje se nahaja kak polk ali divizija, koncentracija armade se je vršila tako skrivnostno, da bolj skrivnostno to res že ni moglo biti. Vedelo se je sicer, da so formirane štiri armade in da poveljuje prvi prestolonaslednik Aleksander, drugi general Stefanović, tretji general Janković in četrti general Živković — ali to je bilo vse, kar se je vedelo; kje se posamezne teh štirih armad koncentrirajo, kako močne so, iz katerih in kakih (prvega ali drugega poziva) divizij so sestavljene, kaka je naloga posameznih armad itd. — vse to je prav dobro vedel generalni štab, drugače pa nikdo. Da se ne bi vse to zvedelo v širši javnosti, je bila uvedena takoj po proglašenju mobilizacije na vseh poštah stroga cenzura in nobeno pismo, v katerem se je kaj omenjalo o razvrstitvi čet, se ni ekspediralo in vojaki niso smeli v pismih svojem omenjati kraja, v katerem so se nahajali. Železniški promet je bil popolnoma ustavljen, železnice so služile samo vojaškim namenom in tako se niti osebno niso mogle prenašati nobene vesti. Na ta način so bili Turki o številnosti in drugih posameznostih pri srbski armadi popolnoma dezorijentirani — in v tem je bil prvi srbski uspeh.

V Belgrad so pa v tem času prihajali iz vseh jugoslovanskih krajev mladi ljudje, ki so se hoteli udeležiti vojne kot prostovoljci, ali pa — ker prostovoljcev niso sprejemali — kot četaši, ki so imeli v vojni posebno težko nalogo. Ti četaši so se že nahajali na sovražnem ozemlju, kjer so trgali brzojavne žice, rušili za hrbotom turške armade mostove, napadali manjše turške oddelke in se spuščali z njimi v boj. Za četaše so jemali same močne, pogumne in drzne ljudi, ki se ničesar niso bali, najmanj pa smrti. Največ je bilo med četaši macedonskih domačinov, ki so dobro poznali kraje, steze in pota, pripravna skrivališča in ljudi. Četaši ne operirajo nikdar v velikem številu; razdelijo se v male čete 10 do 30 mož, da se lahko nezapaženo gibljejo na sovražnikovem ozemlju, in sicer najraje za njegovim hrbotom. Napadajo hitro, nepričakovano, vsi morajo bili izborni strelci, hladnokrvni in ne-

razburljivi, zakaj pri metanju ročnih bomb mora biti človek silno previden in miren; četaške bombe so jako nevarne tudi za onega, ki jih meče, ako je pri tem le malo razburjen. Kakor četaši hitro in nepričakovano napadajo, tako hitro se po kratkem boju, v katerem pobijejo s puškami in bombami navadno zelo veliko število sovražnikov, tudi umaknejo in izginejo brez sledu, da sovražnika kmalu zopet napadejo — od druge strani, tako, da ga vedno, pri vsakem njegovem koraku vznemirjajo in mu ne privoščijo nikdar počitka. Srbi imajo veliko število izurjenih in izkušenih četašev, ki so se že leta in leta vojskovali po Stari Srbiji in Macedoniji, poznajo dobro kraje in razmere, trenirani so za največje telesne napore in naravno je, da niso radi sprejemali novih, ki so se v tolikem številu ponujali, temveč so sprejemali le take, o katerih so bili sigurni, da se dobro obnesejo.

Tak je bil mlad, komaj 19leten Slovenec Fr. G., trgovski pomočnik iz Ljubljane. Odpotoval je takoj, ko je videl, da res pride do vojne, proti Srbiji in je poizkušal priti čez mejo pri Klenku v Slavoniji, nasproti velikemu srbskemu trgovskemu mestu na Savi, Šabcu. Ali hrvatska policija mu ni dovolila prestopiti meje, ker ni imel potnega lista. Fant je nekaj časa obupaval, potem je pa lepo skrivaj — preplaval široko in mrzlo Savo! Srbska straža ga je seveda takoj, ko je stopil na srbska tla, prijela, ali ko je pojasnil, kaj je pravzaprav z njim, so mu vojaki lepo posušili obleko in ga potem odvedli v Šabac, kjer ga je prav lepo sprejel neki ugleden trgovec in ga potem odpravil po parniku v Belgrad s priporočilnim pismom na četaški odbor. V tem pismu šabški trgovec opisuje G. plavanje čez mrzlo in široko Savo in pravi, da je „braći Slovencima osvetlao lice“. Pri četaškem odboru so se G. sicer čudili in ga hvalili, ali sprejeti ga niso hoteli, ker je bil že storjen sklep, da nikogar več ne sprejmejo, in tudi pre slab se jim je zdel in premlad in so upravičeno dvomili, da bi mogel izdržati vse one težke napore, ki jih četaš mora izdržati, ako noče na bojnem terenu zaostati za tovariši in priti v turške roke, kjer ga čaka gotova smrt, prej pa še nečloveške muke.

„Nič ne bo, nazaj boste morali iti v Ljubljano!“ sem mu rekel, ko je tarnal ves žalosten, da ga niso sprejeli.

„To pa že ne,“ se je odločno odrezal, „če me ne vzamejo k četašem, pojdem pa še z nekaterimi drugimi, ki jih tudi niso sprejeli, na lastno pest se vojskovat!“

„Ali za vojskovanje je treba imeti orožje in kje ga hočete dobiti?“ sem mu ugovarjal.

„Ah, kaj orožje, tega bo na bojišču dovolj, bom že pobral kje kako puško in patronov si tudi nabere na bojišču.“

Naslednji dan sem sedel v kavarni „Moskva“, ko pristopi k meni G. v srbski kmetski obleki, kakor so jo nosili četaši, z opankami na nogah in veliko črno kučmo na glavi. Močno sem se čudil, ali še bolj se je G. veselil, ko mi je pripovedoval, kako so ga sprejeli med četaše. Tako-le mi je pravil:

„Združil sem se z nekaterimi Bosanci in Rusi, ki jih tudi niso hoteli sprejeti med četaše, in sem prišel v četaški odbor, kjer sem jim čisto resno rekel, da zahtevam za sebe in tovariše orožje, ker se hočemo iti na lastno pest vojskovat, ali nas pa naj sprejmejo med četaše. Gledali so me malo čudno in mi zopet govorili, da sem premlad in preslab; ko se pa le nisem dal pregovoriti, so me sprejeli v četo, ki pojutrišnjem odpotuje na mejo, od tam pa naravnost na Turško!“

In odšel je — edini Slovenec četaš. Mesto infanterijske puške je dobil konjeniško karabinko, ki je malo lažja, ali bombe in druge reči je moral nositi ravno tako kakor vsak drugi četaš, posebno pa dosti municije, zakaj četaši nimajo svojega municijskega trena kakor redna armada, temveč nosijo s sabo toliko patron, kolikor je le mogoče, tako da so vsi obloženi z njimi; a varčevati morajo, nobene patrone ne smejo izstreliti zastonj, vsaka mora zadeti; ako pa je le mogoče, morajo čuvati patrone in rabiti bajonet. Bil sem slučajno na postaji, ko je odhajala četa, v kateri se je nahajal G. Držal se je resno, kakor kak s'ar četaš, in ponosno je stal na peronu, kakor bi bil izid vojne odvisen samo od njega, njegove karabinke in onih par ročnih bomb, ki jih je nosil s sabo. Pa saj je bil lahko ponosen, ker je doživel res veliko odlikovanje, ko je bil sprejet med četaše — čast, za katero so se toliki in toliki brezuspešno poganjali! Vsem je bil očiten radi svojega skoraj otroškega obraza. Želel sem mu srečno pot in srečen povratak, ali v sebi sem mislil, da je srečen povratak — zelo dvomljiv, ker večina četašev je posvečena smrti, in morda tudi ta pogumni mladi Slovenec med njimi...

*

Nekega popoldneva sem sedel v hotelu „Srbski Kralj“ in pisal poročilo o položaju, ko pristopi k meni neki češki žurnalist, sicer dober prijatelj in prijazen mož, ali velik pesimist, ki je

še vedno mislil, da bo morala balkanska zveza odnehati in da do vojne ne pride. On je bil pri stalnem omizju pri „Srbskem Kralju“ edini pesimist in večkrat sem resnično pogrešal stotnika Milana Pribičevića, ki se je že nahajal nekje na meji, da bi tega severnega pesimista izpreobrnil, kakor je izpreobrnil že toliko črnogledov. Tudi tega popoldneva je prišel češki tovariš k meni ves v skrbeh in mi je pravil, da je zelo dvomljivo, da bi prišlo do vojne, ker vlade zveznih balkanskih držav še vedno niso izročile turški vladi ultimatum, iz česar sledi, da se bodo morda udale pritisku velikih sil. Zastonj sem mu dokazoval, da zavezniki zato odlašajo, ker Grška še ni bila popolnoma pripravljena, udariti se je pa hotelo istočasno od vseh strani. Moj prijatelj si tega ni dal dopovedati, gnal je svojo naprej in spravil v slabo voljo še nekatere druge, ki so se vmešali v pogovor.

Pogledal sem skozi okno in videl, da vozijo iz trdnjave ob Kalemegdanu proti železniški postaji na kakih treh vozovih vse polno škrinj, v kakršnih se navadno prevaža vojaški pisarniški material. Okoli vozov so stopali oboroženi vojaki in bilo mi je takoj jasno, da odhaja iz Belgrada proti meji — generalni štab, ki se je nahajal v trdnjavi. Opozoril sem na to svojega pesimista, ali on se še ni dal prepričati, še vedno je trdil svoje in rekel, da se v trdnjavi ne nahaja samo generalni štab, temveč tudi vojaštvo.

„Kako vojaštvo, prijatelj?“ sem mu prekinil besedo, „nahajalo se je, ali je že vse odšlo na mejo, razen tega je bilo vse vojaštvo v spodnji trdnjavi, odkoder ne drži pot k železniški postaji zraven Kalemegdana, temveč izpod njega ob Savi! V zgornji trdnjavi se nahaja samo generalni štab, ki sedaj odhaja — to je očitvidno — na mejo in to je najjasnejši dokaz, da se začnejo vojne operacije že v par dnevih.“

In res, dogodki so se sedaj vrstili drug za drugim zelo hitro. Generalni štab je resnično odšel v Niš, njega je takoj sledil kralj z vlado. Diplomatične zveze s Turčijo so bile pretrgane, ker turška vlada niti odgovoriti ni hotela na skupno noto vlad balkanskih držav, turški poslanik je zapustil hitro Belgrad, srbski poslanik pri Porti pa Carigrad in ravno tako so bili pretrgani tudi diplomatični odnošaji med Turčijo in Bolgarsko ter Grško, za tem so prišle takoj proklamacije balkanskih kraljev in sultana njihovim narodom in armadam.

Vojna se je začela in ko sem po par dnevih potoval proti Nišu, kjer se je takrat nahajal srbski glavni stan, sem srečal že v Ralji, ki ni

daleč od Belgrada, prvi transport ranjencev. Bil je cel vlak, prenapolnjen z vojaki, ki so bili ranjeni v bojih z Arnavti pri Mrdarju in drugih obmejnih krajih, ker so se ob celi srbsko-turški meji že vršile krvave bitke in so se Turki že umikali vedno dalje in dalje...

NA MEJI.

Ko sem prišel z drugimi vojnimi poročevalci v Niš, se je nahajal srbski glavni stan že v Vranji, od koder je do prejšnje meje samo še nekoliko kilometrov. To je pomenilo, da je prva srbska armada pod poveljstvom prestolonaslednika Aleksandra, ki je prodirala skozi Vranjo in Ristovac proti Kumanovemu in Skoplju, že dosti daleč pomaknila srbsko-turško mejo in da jo pomika vedno bolj proti jugu. Kakih natančnih poročil pa v Nišu nismo mogli dobiti, ker se je pressbureau nahajal tudi že v Vranji pri vrhovnem poveljstvu, vojaški krogi v Nišu so bili pa nasproti žurnalistom sicer zelo prijazni in so nam šli v vsem na roko, ali v vojaških rečeh so bili zelo rezervirani in nismo mogli od njih zvedeti ničesar, ali pa zelo malo.

Sicer smo pa ostali v Nišu le dva dni in smo čakali samo na to, da nam v Vranji prekrbe stanovanja. To vprašanje je bilo zelo važno, ker Vranja je veliko manjša od Niša in že tukaj smo komaj dobili stanovanja; primernih hotelov ni veliko, zasebnih stanovanj pa tudi ni bilo lahko iskati za dva ali tri dni. Mesta nismo mogli razgledovati, ker je padal gost dež in v takih dnevih je v Nišu preveliko blata, nego da bi se človek mogel izprehajati po mestu. Seveda, mesto je bilo turško še do l. 1878., ko ga je Srbija dobila po krvavi vojni in četudi je v tem času precej napredovalo, je bilo vendar še vedno toliko potrebnejših reform, da se je moralo vprašanje tlakovanja mestnih ulic vedno odlašati na poznejše čase. Niš ni ravno majhno mesto, ker šteje okoli 30.000 prebivalcev in je nekaka druga prestolnica Srbije, radi važne lege se pa smatra za eno najvažnejših strateških točk v Srbiji in zato ima tudi najmočnejšo posadko, večjo kakor Beograd. Mesto leži na ravnem in ima zelo široke in ravne ulice, hiše so pa po večini pritlične.

Škoda, da je takrat tako deževalo in nam ni bilo mogoče razgledovati mesta. Obžalovali so to posebno tujci, ki mesta še niso videli. Dolgočasili se pa vseeno nismo, ker je bila družba tako raznovrstna in ker smo mogli tudi v hotelu „Evropi“ videti marsikaj, kar nas je zanimalo. Prišla sta n. pr. dva ranjena četaša in nam razka-

zovala svoj bojni plen: dve arnavtski puški — sistema Manlicher, kakor jih imajo avstrijski vojaki, kar je zelo zanimalo francoske in angleške žurnaliste, ki niso mogli razumeti, kako je to, da Arnavti nimajo turških pušk, temveč — avstrijske! Četaša sta nam pokazala tudi par svojih in turških ročnih bomb in še razne druge take-le „prijazne“ reči in pripovedovala sta nam razne bojne dogodke.

Zvečer je bilo v restavracijski sobi hotela prav živahno. Prišlo je več oficirjev in vojakov od raznih dopolnilnih oddelkov, ki so prav prijateljsko sedeli za skupno mizo, kakor je to pri Srbih že navada, peli so in igrali na gosli, drugi so pa plesali ali na kak drugačen način kazali svoje veselje, da gredo na vojno. Dopolnilni oddelki namreč še niso bili na bojišču in so se ravno odpravljali na odhod. Tudi vojaki tretjega poziva, ki so bili deloma že odpoklicani na osvojeno ozemlje, so odhajali, tiho, resno in mirno, kakor se to more pričakovati od ljudi v zreli moški dobi v starosti od 37. do 45. leta. Ali tudi med temi vojaki je bilo veseljakov, ki so se poslavljali od doma — v gostilni, kjer so veselo prepevali in objemali ter poljubljali svoje, prijatelje in znance.

Nikjer nobenega sledu kake potrnosti ali žalosti, vse je šlo veselo na vojno, posebno še iz teh krajev, v katerih je še živ spomin na nekdanje turško gospodstvo in so bili vsi vojaki tretjega poziva rojeni še pod turško vlado.

V Vranjo smo se peljali z navadnim vojaškim vlakom, ki je vozil samo municijo, ker osebni vlaki na tej progi še vedno niso vozili. Pripeli so mu za žurnaliste dolg osebni vagon prvega in drugega razreda. Počasi je vozil ta vlak in skoraj na vsaki postaji smo morali dolgo čakati, ker proga ni bila prosta. Ob progi so stale prav pogostoma straže vojakov tretjega poziva, ki so si sami napravili iz drv in slame dosti lepe kolibe, v katerih so stanovali in si kuhali, eden je pa stal na straži ob progi s puško v roki in se pazno oziral na vse strani, če ne preti železniški progi kaka nevarnost. Po cesti so korakali oddelki tretjega poziva, ki so bili določeni za garnizonsko in stražarsko službo ob železniških progah in cestah v že osvojenih krajih.

Na postaji Džep, ki je že blizu Vranje, smo slišali prvokrat zamolklo grmenje topov, ki je prihajalo iz velike daljave in smo ga slišali samo, ako smo bili popolnoma tiho. Neko čudno čuvstvo nas je obšlo pri tem zamolkem grmenju, ki nam je oznanjalo, da se vrši tam nekje

RUDOLF VALDEC: ČRNOGORSKI KRALJ NIKITA.

okoli Kumanovega bitka, da padajo ljudje mrtvi in ranjeni po krvavem polju. Ta čut bližine bojišča je na nas tako vplival, da smo vsi utihnili, in vozili smo se dalje zamišljeni in skoraj bi rekel nekam otožni. Naravno, gledali smo ono od dežja razmočeno zemljo, ki sama po sebi že zbujala neprijetne občutke, posebno ako deži še dalje, in zamislili smo se v položaj onih, ki se v takem blatu in v takem dežju vojskujejo, streljajo, se prerivajo naprej in padajo. Da je bil lep solnčni dan, se nam vojna ne bi morda

zdelo tako strašna, tako je bil pa dojem, ki smo ga dobili od bližine bojišča, res težak.

Bila je noč, ko smo prišli v Vranjo, kjer nas je že čakal g. Milan Kr. Gjorgjević, stotnik, vojaški odposlanec v pressbureauju, zelo ljubezniv gospod, ki je študiral v Parizu in Londonu in je govoril perfektno francosko in angleško, kar ga je tudi še posebej usposobljalo za vojaškega šefa pressbureauja. Na postaji nas je čakal tudi znameniti srbski pisatelj Branislav Nušić, v uniformi navadnega pešca, ki je bil

tudi dodeljen pressbureauju, ali v Skoplju je bil že pomočnik okrožnega načelnika, v Bitolju je postal pa sam okrožni načelnik in boljšega človeka za to delikatno mesto res niso mogli dobiti. Vranjska železniška postaja je precej daleč od mesta, ali g. Gjorgjevič je mislil na vse in je vzel s sabo na postajo vse vojaške avtomobile, ki so nas prepeljali v mesto, ker izvoščkov v vojnem času nikjer ni bilo: ali so bili na vojni gospodarji in kočijaši, ali pa — konji.

Stanovali smo v hotelu „Vranja“ ali pa po privatnih hišah. Mene je doletela sreča, da sem stanoval s tovarišem Škatulo od praškega „Prava Lidu“ v prijaznem privatnem stanovanju, ki je bilo sicer malo oddaljeno od hotela „Vranja“, kjer je bil žurnalistični „glavni stan“, zato pa veliko prijetnejše od hotelske sobe. Veselo iznenaden sem bil že prvi večer, takoj ko smo prišli v Vranjo, da sem brž našel slovenskega rojaka g. polkovnika Janka Vukasovića-Štibijela, ki je bil poveljnik stana vrhovnega poveljstva in ki mi je kot rojaku pozneje storil razne usluge.

Živahno je bilo takrat v malem ali prijaznem okrožnem mestu Vranji. Glavni stan armade prinese s sabo mnogo ljudi. Tu ni bil samo kralj z generalnim štabom, temveč tudi nekoliko ministrov, večje število narodnih poslancev, okoli 60 žurnalistov, zbranih iz cele Evrope, in razen tega vse polno vojaštva od trena, ki je vozilo odtod za armado kruh in druge potrebščine. Najživahnejše je pa bilo v hotelu „Vranja“, ki gotovo nikdar ni imel toliko gostov kakor one dni, ko je bil v mestu glavni stan srbske armade. To je namreč edini večji hotel v Vranji in stoji tudi v središču mesta, tako da so tam jedli ministri, poslanci, oficirji in vsi tuji žurnalisti — sploh vsi oni, ki so prišli v Vranjo z glavnim stanom. Bil je tam pravi Babilon, vsi evropski jeziki so se govorili in natakariji so bili veliki reveži, ker nobeden ni razumel kakega tujega jezika, streči so pa morali! Natakarijev ni bilo pravih, po poklicu, ker ti-le so bili večinoma na vojni, in hotelir je pač moral najeti ljudi, ki jih je dobil, a taki ljudje niti v normalnih razmerah ne bi mogli biti kos svoji nalogi, še manj so pa mogli biti kos svoji nalogi v takih več ko nenormalnih razmerah, ko ni bilo samo gostov preveč — kosilo in večerjalo nas je navadno istočasno po sto oseb — temveč so ti gosti še po večini govorili jezike, ki jih natakariji niso razumeli, in tolmačiti se je moralo vse povprek!

Bilo je to zelo neprijetno; o kaki vsaj približno zadovoljivi postrežbi ni moglo biti niti govora. Zgodilo se je, da je človek pri kosilu

dobil juho, potem je pa moral čakati celo uro, ali pa tudi še več, da je dobil še kako drugo jed. Vpilo in protestiralo se je na vse strani, vladal je nepopisen dirindaj, natakariji so postali še bolj konfuzni in postrežba je bila še slabša, dokler ni prišel hotelir na pametno misel: jedilnih listov sploh ni več pisal, temveč smo za določeno ceno — ako se dobro spominjam, za dva dinarja — dobili določena jedila. To je bil „table d' hôte“, nihče ni ničesar naročeval, natakariji so prinesli vsem po vrsti najprej juho, potem pa druga jedila. Takoj je nastal primeren red, samo pri naročanju pijače je bilo še malo vpitja. O cenah se nismo mogli pritoževati, bile so popolnoma normalne. V tem oziru se Srbom res nič ne more očitati, tujcev ne odirajo in se zadovoljujejo s tem, da imajo večji promet in s tem tudi večji zaslužek, cen pa ne zvišajo, ako pridejo tujci, kakor so delali v Macedoniji Židje in Cincarji, ki so neusmiljeno odirali tudi uboge vojake.

Marsikaterih potrebnih reči nam je primanjkovalo, ker je bila cela južna Srbija v prometu, torej tudi trgovskem oziru, popolnoma odtrgana od Belgrada in drugih trgovskih centrov. Železniška proga od Niša proti jugu je pač služila samo vojaškim namenom. Včasih ni bilo kruha, kolikor bi ga ravno rabili, in je dobil pri obedu ali pri večerji vsak samo prav majhen košček, ali pa tudi čisto nič. Armada, ki je pred začetkom vojne dolgo taborila v mestu in okoli njega — okoli osemdeset tisoč mož! — je pač izpraznila vse zaloge, posebno zaloge tobaka in vžigalic in vojaška uprava je končno morala dovoliti, da je prišlo v južno Srbijo par tovornih vlakov, ki so pripeljali nujno potrebno blago.

Vranja je čisto prijazno mesto in ako ni deževalo, se nismo čisto nič dolgočasili. Hodili smo po mestu in gledali transporte turških ujetnikov, ki so jih srbski vojaki in orožniki vsak dan privedli v mesto. Turški vojaki so bili v ujetništvu čisto mirni, samo bali so se, da se jim kaj ne zgodi; ali ko so videli, da Srbi skrbijo za to, da ne bodo lačni, srbski vojaki jim pa dajejo celo tobak, so se pomirili in vdali v božjo voljo ter so se pogovarjali s Srbi, ki so bili z njimi prijazni. Zatrjevanja o svobodi verskega izpovedanja so „Turkom“, ki po večini turški niti niso znali govoriti, ker so bili pomuslimanjeni Slovani, očitvidno zelo ugajala, četudi popolnoma niso verjeli takim besedam. Srbi so v verskem oziru resnično zelo tolerantni, posebno

v svobodni svoji kraljevini, kjer ni nobene nevarnosti za njih narodnost. Izven mej kraljevine so v tem oziru bolj ekskluzivni, ali samo zato, ker vidijo v pravoslavju najmočnejšo obrambo svojega jezika in narodnosti.

Turški ujetniki iz Male Azije (Anatolci) se niso mogli sporazumeti s Srbi niti s svojimi muslimanskimi tovariši slovanske narodnosti in se niso vmešavali v te čisto prijateljske pogovore med srbskimi vojaki in macedonsko-turškimi ujetniki, ali iz načina, kako so se ti pogovori vršili, so lahko spoznali, da Srbi niso ravno hudi ljudje in da se jim v ujetništvu ne bo slabo godilo, zato je z njihovih obrazov polagoma izginjal strah, ki ga prej niso mogli prikrivati.

Z Arnavti pa Srbi niso hoteli govoriti, ker te razbojnike očitno zaničujejo. Srb Turka do gotove meje celo spoštuje kot junaka — na Balkanu se je junaštvo vedno cenilo! — Arnavta pa zaničuje radi njegove nepoštenosti in zavrtnosti, ki jo je to divje pleme tudi v tej vojni nešteto krat pokazalo. Tudi v jetništvu so se držali Arnavti zelo potuhnjeno, napadali so straže in celo v bolnicah, kjer so jih Srbi kot ranjence zdravili in negovali, so večkrat napadli zdravnike, strežaje in strežajke, ki so tam vršili delo usmiljenja in niso delali razlike med svojimi in sovražniki. Turški ujetniki niso bili pri transportu zvezani, samo orožje se jim je odvzelo, oziroma so ga sami položili pred zmagovalci in par srbskih vojakov je spremljalo na poti cele turške bataljone. Arnavtom se ni moglo toliko zaupati; ti so morali imeti pri transportu zvezane roke, ker drugače bi se uprli. Parkrat so poizkušali tako storiti, ali bili so pri tem vsi postreljeni; potem so jih pa vedno zvezali štiri po štiri skupaj v vrsti, vrste pa tudi zvezali med sabo in tako so morali stopati pred srbskimi vojaki, ki so jih spremljali z bajoneti na nabitih puškah.

Vranja je bila za ujetnike prva postaja, potem so jih pa po železnici odpeljali v Niš, Beograd in druga mesta, kjer bodo čakali konca vojne, ko jih izpustijo in predložijo Turčiji račun za hrano. Vsak dan sem skoraj hodil v mestno hišo, kjer so ti ujetniki stali ali sedeli, ako je bilo lepo vreme, na prostranem dvorišču, Turki v posebnih gručah, Arnavti pa v posebnih, ker z Arnavti niti Turki niso hoteli občevati; zaničevali in sovražili so jih ravno tako kakor Srbi in so govorili, da so Arnavti uničili turško cesarstvo. Deloma, ali samo deloma je očitanje upravičeno; največ nereda na Turškem so napravili Arnavti; oni so vršili nad Srbi največja nasilja in morda so oni tudi pospešili vojno,

katere rezultat je bil konec turškega gospodstva v Evropi. Oni so tako sistematično ubijali srbske prebivalce, da na klasičnem Kosovem Polju v desetih letih morda nobenega Srba ne bi več bilo, da ni napravila vojna konec njihovemu gospodarstvu. Srbija je resnično morala hiteti, čakati se ni več moglo, ali do vojne in konca turškega gospodstva v Stari Srbiji in Macedoniji bi prišlo tudi brez Arnavtov. Turki tudi niso bili veliko boljši od njih, samo tako potuhnjeni in zahrbtni niso bili kakor ti in med njimi se dobi tudi čisto dobrih in poštenih ljudi.

Razgledal sem tudi bolnico, kjer so ležali ranjenci. V operacijski sobi sem imel priliko, občudovati mir, s katerim so srbski vojaki prenašali bolečine, ki niso mogle biti majhne, ko so jim stavljali prebite noge v gips in jim izpirali ter obvezovali težke rane, povzročene od šrapnelov in granat! Tak vojak je ležal mirno na mizi, stisnil je zobe, videlo se je, da trpi hude bolečine, ali od sebe ni dal niti glasu. Nisem mogel gledati tega in samo enkrat sem bil v operacijski sobi, pa še takrat samo par minut. Zdravnik je bil zelo prijazen in mi hotel razlagati nekatere rane. Vprašal sem samo za oba ranjenca s prebitimi nogami, če jima bo mogel rešiti nogi, ali potolažil me je samo deloma in rekel, da upa. V neki sobi so ležali skoraj samo ranjeni četaši, med njimi tudi moj prijatelj Babunski, sloviti vodja četašev še iz prejšnjih časov...

Sedaj bo naloga četašev končana in stari bojevniki se bodo posvetili — v kolikor ostanejo živi — lahko mirnemu življenju v osvojeni svoji domovini (rodom so bili četaši po veliki večini iz Stare Srbije in Macedonije). Prijatelju Babunskemu je bila sreča mila. Leta in leta se je hrabro boril in vodil svojo četo in sedaj, ko se je Srbija kot taka vojskovala za osvoboditev njegove domovine, je sodeloval tudi on v vojni; bil je pri Kumanovem ranjen od šrapnela v nogo.

*

Tudi izlete smo delali iz mesta. Nekega popoldneva sem šel s Čehom Škatulo in dvema Dancema na srbsko karaulo (obmejno utrdbo) Kitko, okoli katere so se vršili pred vojno večni boji med srbsko obmejno stražo in Arnavti, ki so hodili v Srbijo morit in ropat. Srbija je morala vzdrževati na meji mnogo takih obmejnih utrdb, ki so bile napravljene skoraj vse na en način: zidana hiša, okoli nje obzidje s strelnimi odprtini in okoli obzidja visok nasip od zemlje. Vse te utrdbe, v katerih so se nahajale

vedno stalne posadke, stojijo na vzvišenih prostorih, odkoder je razgled na vse strani, in ker so postavljene utrdbe prav na goso, se Arnavtom navadno ni posrečilo, prestopiti meje. Za posadke v teh utrdbah so bile formirane posebne t. zv. obmejne čete, katerih poveljstvo se je nahajalo v Kuršumlji. Pred par leti je bil poveljnik obmejnih čet slovenski rojak, podpolkovnik, sedaj polkovnik Vukasović-Štibijel.

Utrdba Kitka se nahaja visoko v gorovju, precej daleč od Vranje, in sicer na desno stran, ob sami prejšnji srbsko-turški meji. Od nje je lep razgled v dolino, iz katere se v daljavi dviga zopet visoko gorovje. Ko smo prišli tja, se je že skoraj mračilo in megla se je spuščala na dolino, ali videli smo vseeno vse polno ognjev — znamenje, da je po vaseh v dolini taborila srbska vojska in pazila na Arnavte (v dolini so bile pomešane srbske in avnavtske vasi). Da se ni že spuščala noč in da ni bila Vranja tako daleč od utrdbe — okoli 15 kilometrov — bi šli malo pogledat arnavtske vasi, tako smo pa ostali na utrdbi komaj četrt ure, potem smo se pa vrnili v spremstvu vojaka; prijazni poveljnik nas ni hotel pustiti samih po noči, posebno ker bi se v onem hribovju čisto lahko tudi izgubili v temi.

Tudi na nekem gradu Kraljeviča Marka smo bili. Sicer je zelo dvomljivo, da bi bile one razvaline kdaj grad Kraljeviča Marka, ali povsod, kjer bivajo Srbi, je vse polno starih razvalin, ki jim pravi ljudstvo „Markove kale“ (Markov grad). Ta grad je bil zelo star in je bil sezidan v času srbske vlade v srednjem veku. Nam je bilo popolnoma vseeno, čigav je bil nekdanj ta grad, ki se mu poznajo samo še mo-gočne razvaline. Te razvaline ležijo v divje romantičnem kraju in hvaležni smo bili stotniku Milotinu Milojkoviću, ki je aranžiral ta izlet in nam preskrbel tudi konje, da nam ni bilo treba hoditi. S stotnikom Milojkovićem sem se seznanil pred par leti slučajno — v Ljubljani, kjer se je ustavil pri povratku iz Rogatca za par dni, in prav vesel je bil, da me je našel v Vranji, da se je mogel malo pogovoriti o Ljubljani, ki mu je izredno ugajala, in sploh o Slovencih. Z nami je bilo tudi par francoskih žurnalistov in stotnik

Milojković je govoril vedno o Slovencih in tako pohvalno, da me je postajalo že sram, ker Slovenci nismo, žalibog, niti od daleč taki, kakor nas je opisoval mladi srbski stotnik, ki je menda zapazil pri nas samo dobre lastnosti, slabih pa ne. Sploh nas imajo bratje Srbi preveč radi, bolj kakor zaslužimo, in si nas hočejo jemati v marsikaterem oziru za zgled. No, Slovenci bi se mogli od Srbov tudi marsikaj naučiti, najprej prave in požrtvovalne ljubezni do domovine in navdušenja, ki ne pozna mej, pa tudi ne — ovir!

*

V Vranji smo zvedeli za sijajno srbsko zmago pri Kumanovem in za zavzetje Skoplja. Nepopisno navdušenje je takrat zavladovalo v mestu, ker se je splošno mislilo, da poteče morda mesec dni, predno zavzame srbska armada Skoplje. Poročilo o zavzetju te stare prestolnice carja Dušana je prinesel v hotel „Vranjo“, kjer smo bili ravno pri večerji, sam ministrski predsednik Pašić, ki ga še nikdar nisem videl tako veselega kakor takrat. Bila je že noč, ali vseeno je bilo takoj vse mesto na nogah, godba je šla po mestu in igrala slovanske himne, meščani so nosili bakle, potem se je pa v hotelu „Vranja“ še dolgo proslavljala zgodovinski pomembni dogodek, ko je prišel v Skoplje na čelu hrabre srbske armade prestolonaslednik Aleksander. Praznoval se je pa ta dogodek na čisto srbski način: godba je igrala in kolo se je plesalo, knez Aleksej Karagjorgjević se je pomešal med navadne vojake, ministri in drugi odlični veljaki med vranjske rokodelce itd., kakor je to že navada v demokratični Srbiji, kjer ni med posameznimi stanovi onega prepada kakor pri nas, ki stojimo preveč pod nemškim vplivom in posnemamo Nemce v vsem. Pisatelj Nušić je imel fulminanten govor in govorili so tudi drugi, kakor je v takih slučajih že navada.

Začeli smo se pripravljati na odhod. Ker je bilo Skoplje zavzeto in so vozili tudi srbski vlaki že do tja, je bilo jasno, da se preseli glavni stan v par dnevih v Skoplje. V Vranji smo preživeli kakih deset dni in že smo šli naprej! Ako bo šlo tako hitro tudi v bodoče, pri-demo še daleč!

(Dalje prihodnjič).

NOTRANJOST CERKVE V SPICU OB DONAVI.

ŽUPA LAB (KOSOVO).

JOS. PREMK:

SMRT BERAČA DAMJANA.

CRTICA.

Berač Damjan je star; ves siv je in sam sebi v napotje; hrbet se mu krivi in redka bela brada mu sega do pasu; gluh je, da sliši komaj vsako deseto besedo, in kar je najhuje: noge mu otekajo in postajajo težke kakor stope. Vse drugo bi stari Damjan še pretrpel, da pa mora zdaj kar po cele dni ležati v županovem hlevu, to ga boli in tako se mu zdi, da je zdaj čisto gotovo prišel njegov konec. Sicer se ni bal smrti nikoli in se je ne boji niti zdaj, čemu neki — čez dvajset let že hodi z bisago od hiše do hiše in uživa vse neprijetnosti in težave beraškega življenja, a da bi umrl takole pozabljen in zapuščen v hlevu med živino, to se mu ne zdi prav in pravično. Človek je kakor drugi; vreden usmiljenja tem bolj, ker je star in ubog in si ni sam kriv svojega žalostnega konca: nikoli ni nič imel, brezsrčna mati ga je položila za plot in potem je delal, dokler je mogel. Ko so mu opešale moči, je moral seči po beraški palici. In zaradi tega, da bi moral umirati v hlevu? Komu bi se pritožil in kako?

Tako premišljuje berač Damjan in gleda v majhno zaprašeno okno visoko pod začrnelim, obokanim stropom, ki je čez in čez prepreženo s pajčevinami, da lije v hlev le malo svetlobe in je po kotih skoro popolnoma temno.

Zunaj je mraz, kajti mrzel jesenski veter brije okrog hiš in podi v širokih vrtincih in ko-

lobarjih odpalo listje in prah visoko nad strehami. Skozi megle, ki se leno in zaspano vlačijo pod nebom, izkuša zdaj pa zdaj pogledati sonce, pa so njegovi žarki tako medli in blede, da se razgube in izginejo, še predno so se razlili po zemlji.

Berač Damjan posluša žvižganje vetra in pri srcu mu je težko, tako težko, da bi najraje vstal in odšel gori čez tisto strmo reber nad vasjo in potem še dalje v hrib čisto gor do cerkvice Sv. Martina. Vsako leto na ta dan je napravil to pot, pa naj je bilo vreme tako ali pa tako — Berač Damjan je lezel gotovo po tisti strmi rebri proti Sv. Martinu. Zgodilo se je včasi, da je zapadel sneg, pot je bila spolzka in težavna, pa Damjana to ni oviralo. Šel je v klanec in ko je sopihal navzgor, je bil ves zadovoljen. Pogovarjal se je s spomini kakor z najdražjimi prijatelji in ko je prišel do tistega znamenja že visoko v hribu, je vedno obstal. Pogledal je dol na vas in potem je romal njegov pogled počasi po vsej prehojeni poti vedno više in više...

Star je že, a še se spominja, kako je bilo takrat... pred toliko in toliko leti, v tistem mladem, lepem času, ki ga komaj dosegajo starčeve misli. Tudi takrat je šel k Sv. Martinu. Nedelja je bila in čudno topel in solnčen dan, dasi že v pozni jeseni, a v Damjanovem srcu je bilo še

vse bolj toplo in solnčno, kajti takrat ni hodil sam, ampak s Katico, hčerko svojega gospodarja. Stopala sta v hrib počasi, čez kako večjo strmino ji je Damjan podal roko in ji hotel povedati ob takem trenutku nekaj, česar sam ni prav razumel in vedel... Čutil je le, da bi storil zanj vse, kar bi hotela. Pa ni rekel ničesar in morda je bilo prav, zakaj še tisto leto se je v predpustu omožila z bogatim fantom iz sosednje vasi. Damjan pa je služil še dalje za hlapca in marsikdaj je še pomislil nanjo in na tisti dan, ko je imel tako lepo priložnost, da bi ji zaupal svojo skrivnost. In vsako leto je romal k Sv. Martinu in se pogovarjal s spomini, ki so mu edini ostali dobri in zvesti tudi na stara leta. Težka in naporena je bila hoja za njegove stare in onemogle

noge, vsakih pet korakov je postal in si globoko oddahnil, a čim bolj se je potil in čim težavneje je stopal, tem živahneje je šepetala preteklost.

Vsako leto se je veselil tega romanja k Sv. Martinu, zdaj pa je ležal tam v mračnem kotu in gledal gor v zamazano okno — sam in brez moči. Uprl se je parkrat na komolec in poizkušal vstati, toda omahnil je vedno nazaj — noge so bile v kolenih trde in težke kakor oblite s svincem. Naposled ni poizkušal več in je zatisnil oči. V prsih mu je postalo lahko in prijetno, kakor da stoji gori v klancu in gleda navzdol po prehojeni poti, celo roko je iztegnil, kakor da jo hoče komu podati — in tako ga je našla opoludne dekla mirnega in mrzlega.

JOS. PREMK:

VERZI.

I. FANTOVSKA.

Noč z gardinami šepeče,
šum na oknu se budi,
beli vrat, oči žareče
vabijo me iz noči...

Lestvo lahko bi pristavil
in povzpel bi se do nje,
jo pozdravil, ogovoril,
kot velelo bi srce...

In potem gardine spustil
in zagrnil okno bi:
glej, le glej me zdaj do jutra,
noč, z zavidnimi očmi!

II. SPOMINI.

Večer se razgrinja čez polja,
s spomini se duša igra,
z ljubeznijo družijo se duša,
ki davno je več ne pozna.

Vse temno, nemirno življenje
pripravlja na težko se pot,
o, temna, brezkončna je cesta —
vsa polna laži je in zmot...

Ob poti umirajo rože,
noč sanja na mojih očeh,
v alejah se ljubijo slavčki
kot midva v zaljubljenih dneh.

III. BOLEST.

Nad zemljo prešerno — majsko nebo,
nad morjem mogočnim — beli labudi,
nad tihim vsemirom — božje oko,
nad celim vesoljstvom — stvarnika grudi.

Pred menoj pa ljubica — težka bolest...
Glej, jaz sem kot Mozes, sin Izraela:
neveren popotnik sred belih cest,
a ti si mi ljubica — sveta dežela.

IV. VEČERNA.

Umrli je dan... V krvavo mu morje
izbruhnil poslednji je žarek krvi
in temne so sence obraz mu zakrile,
ko v boju z nočjo je zaprl oči...

Umrli je dan... in bela so jadra
z zlatimi čolni prispela v pristan...
Umrli je tiho in v zadnjem je vzdihu
razgrnil nad zemljo krvav sarafan...

V. CILJI.

Drugi veslajo na vztočje,
jaz pa v zapadno stran
tja, kjer mre beli dan
v tmine prešerno naročje...

In iste so brazde za nami!
In kdor bo za nami veslal,
revež ne bode znal
ne za menoj — ne za vami!...

RAČKI: MESTO DIS (BOŽANSKA KOMEDIJA).

DR. JANEZ MENCINGER V KRANJU.*)

(1871—1882.)

SPISAL PROF. MAKSO PIRNAT V KRANJU.

Lepo mesto Kranj! Rad se poglobljam v tvojo častitljivo preteklost, v zanimivo tvojo zgodovino. Tod nekje je baje stala že stara rimska naselbina, za svojo postojanko so te na svojem preseljevanju izvolili Longobardi; ko so ti odšli, je zasedel tvojo pokrajino naš rod, v tebi so zborovali kranjski grofje, imelo si burne in viharne dni v srednjem veku, doživelo si tudi marsikak lep praznik in se v novejši dobi razcvelo, da te s ponosom imenujemo danes dično metropolo vse Gorenjske. Večkrat občudujem tam iz Struževega ali s Kalvarije ali z Gašteja tvojo romantično

lego in divno planinsko ozadje, ki ga tvorijo naši nebotični skalnati orjaki, v prvi vrsti strmi Storžec, mogočni vladar te pokrajine. Naslajam se z izvanredno lepoto, s katero te je obdarila priroda. Pogosto razmišljam tudi o vrlih možeh, ki so se v tvojem zidovju rodili ali tu delovali ali na tvojem pokopališču našli svoj počitek. Kdo bi tu pozabil na tvoja rojaka, na urednika Bleiweisa in novelista Mandelca, ali na vodjo ljudske šole, Čbeličarja Jurija Grabnarja, pri katerem sta se šolala pobratima Davorin Jenko in Simon Jenko. Kdo bi se ne spomnil na Franceta

*) Viri. „Slovenski Narod“, letniki 1871—1882. „Novice“, letniki 1871—1882. „Ljubljanski Zvon“, l. 1881, 1882. Zapisniki občinskih sej mestnega odbora v Kranju od leta 1879—1882. Pisani so nemški. Zapisniki Narodne čitalnice v Kranju. — Pismene podatke so mi poslali gdč. Davorina Karlin v Ljubljani, gg. Makso Paulin, c. kr. živinozdravnik v Crnomlju in France Vidmar, odv. solicator v Krškem, ki je bil 36 let v službi pri dr. J. Mencingerju. — Z ustnimi podatki so mi postregli gospodje: Ignacij Fock, tovarnar v Kranju; dr. Josip Kušar, odvetnik v Kranju; Ciril Pirc, tr-

govce in dež. poslanec v Kranju; dr. Eduard Šavnik, c. kr. okrajni višji zdravnik, in Karel Šavnik, lekarnar, ces. svetnik itd., oba v Kranju. — Pri pregledovanju starih letnikov „Naroda“ in „Novic“ sta mi pomagala gg. France Jaklič, mestni učitelj v Radovljici, in Mirko Kmet, gimn. prof. v Kranju. — Iskreno zahvalo izrekam sl. občin. predstojništvu v Kranju, ker mi je blagohotno dovolilo, pregledati zapisnike sej, sl. predsedništvu Narodne čitalnice za uporabo društvenih zapisnikov in vsem naštetim gospodom.

M. Pirnat.

Dr. JANEZ MENCINGER.

Prešerna, ki je tukaj prebil zadnja leta, ki se mu je tu izpolnila edina želja, da počiva v domači zemlji v družbi sorodnega pevca Simona Jenka in svojega učitelja in tolažnika v zadnjih urah, dekana Dagarina, po krivici obdolženega, da je požigal Prešernovo ostalino. In zadnje dni se večkrat v duhu pogovarjam z odličnim slovenskim literatom, z globokim mislecem dr. Janezom Mencingerjem, ki je v Kranju prebil nad deset srečnih let, tako srečnih let, da bi se bil rad vrnil nazaj, če bi bil mogel, in da se je še nedavno pred smrtjo s solzami v očeh spominjal lepih svojih dni izza bivanja v Kranju. O bivanju dr. Janeza Mencingerja v Kranju, pa o vlogi, ki jo je ondi igral kot odvetnik, občinski odbornik, predsednik čitalnice, kot literat, družabnik in človek, govore te-le skromne črtice.

I.

Dr. Janez Mencinger se je kot odvetnik naselil v Kranju začetkom meseca decembra l. 1871. Ob tej priliki je objavil „Slov. Narod“ z dne 14. dec. 1871. št. 146 pod zaglavjem Razne stvari tole notico: Novo odvetništvo. Dne 12. t. m. se je kot odvetnik v Kranju naselil g. dr. Janez Mencinger, enako znan kot izvrsten jurist in narodnjak. Gorenjska stran dobi v njegovi osebi zanesljivega pravdosrednika, kteremu bo vsigdar in povsod mar ravnopravnost našega jezika. Želimo mu iz

srca najsijajnejši uspeh.“ Mencinger sam pa je v istem časopisu dal natisniti tale skromni inserat: „Dr. Janez Mencinger, odvetnik je pisarno odprl v Kranju v Kreuzbergerjevi hiši št. 145.“ Tako tiho, neznačajno in brez hrupa je začel Mencinger v Kranju opravljati svoj odvetniški posel. Kmalu pa sta spoznala mesto in okolica, kako vrlega možakarja sta dobila v osebi dr. Mencingerja. In kolikor dalje je bival v Kranju, tembolj je rasel njegov ugled, poverili so mu odlična mesta, izkazovali mu neomejeno spoštovanje.

Leta 1874. se je nameraval kot advokat preseliti v Krško, pa se je za enkrat premislil. Ko pa je meseca avgusta l. 1882. po dolgem bolehanju umrl v Krškem ondodni odvetnik in vrli, zaslužni narodnjak dr. K. Koceli, je Mencinger zasedel njegovo mesto in se na Martinovo soboto l. 1882. preselil iz Kranja v Krško. Pisarno v Krškem je otvoril 1. dec. 1882. Ob odhodu iz Kranja so mu priredili prijatelji skromno valet. Z iskrenimi govori sta se od njega poslovila gospoda Matej Pirc in Karel Šavnik.

Mencinger je bil izvrsten advokat. V svoji stroki je bil temeljito podkovan in je torej mogel svojim strankam svetovati in pomagati tudi v najbolj zamotanih zadevah. Izvrševal pa je svoj poklic z nenavadno poštenostjo in resnicoljubnostjo. Vselej in povsod je hotel in se trudil vestno in brez ovinka doseči, da zmaga pravica. Kakor dr. France Prešeren, njegov odlični prednik v Kranju, tudi on ni nikdar sprejel zastopstva v dvomljivi zadevi, ki je količkaj dišala po nepoštenosti. Kmete je izkušal s prijazno, dobrohotno besedo pripraviti do tega, da se ne bi pravdali zaradi neznatnih malenkosti in po nepotrebnem zapravljali težko prisluženih novcev. Če je prišel k njemu kmetič, da bi s tožbo preganjal soseda zaradi zadeve, ki je bila pravzaprav sama na sebi zanj brez pravega pomena, je Mencinger nešteto krat takega prepirljivca potapljal po rami in mu dejal: „I, oča, bodite no pametni. Ne pravdajte se brez potrebe in ne metajte denarja po nemarnem od sebe. Vidite, ta-le stvar bi vas stala toliko in toliko desetakov, pojdite, pa rajši za ta denar kupite voliča, poredite ga in v par letih boste imeli lep dobiček od tega.“ Razumemo lahko, da je pač mnogokrat zalegla pri nerazsodnem, jeznoritem kmetiču mirna in modra Mencingerjeva beseda in dotičnika obvarovala nepotrebnih stroškov, pa tudi jeze in sovraštva. S strankami je bil zelo natančen, posebno pri informaciji. Ako je stvar prevzel, jo je tudi srečno izvedel, ker se je pošteno potrudil. Med

sto kompliciranimi pravdami jih ni izgubil šest. Posebno piko je imel na oderuhe, ostro obsojal take, ki so jemali po sedem do deset odstotkov obresti; listine ali pogodbe, v kateri so dotičniki zahtevali prevelike obresti, naravnost ni pustil delati v svoji pisarni. Kmet se mu je sploh zelo smilil. Njegova vestnost je bila uprav občudovanja vredna. Ta in oni mu je namignil, da bo kmalu ob vso klientelo, ako bo tako rigo-rozno postopal. Pa je odgovoril: „Nič ne de, jaz hočem, da v moji pisarni vse vestno in pošteno napravimo.“ Zato se nam ne bo čudno zdelo, da se je nekoč v Štemburjevi gostilni v Kandiji pri Novem Mestu vršil o Mencingerju tale pogovor: Mala odlična družba je prišla v svojem pomenku na Mencingerjevo osebo; eden izmed navzočih sodnih nadsvetnikov pravi: „Vsa Kranjska ne premore še enega Mencingerja“; tovariš pa ga zavrne: „Kaj vsa Kranjska? Vsa Avstrija nima tako poštenega odvetnika, kakor je dr. Mencinger.“ Nenavadno so ga spoštovali tudi preprosti ljudje. Ko je umrl, so kmetje v množinah privreli k njegovemu pogrebu, da izkažejo tako svojo hvaležnost in spoštovanje odvetniku-poštenjaku.

Svojemu pisarniškemu osebju ni bil nava-vaden šef in gospodar, ampak oče v pravem po-menu besede. Poroča mi uradnik, ki je služboval pri njem skoro 36 let, da ni slišal od njega žal besede; zadnja leta, ko je bil bolehen in so ga

zadevale razne nezgode v družini, je bil pač semintja razdražen in siten, a proti pisarniškemu osebju vedno koncilijanten. Uradnikom je rad dal prosto, da so se mogli tuintam pozabavati, včasih je pa kar ukazal popoldne pred časom zapreti pisarno, pa je povabil uradnike v svojo klet in jih pogostil z okusno kapljico, katero je dobival iz lastnega vinograda pri Krškem. Prijazen in dobrosrčen je bil tudi do otrok svojih uradnikov. V Kranju je imel solicitor stanovanje poleg njegove pisarne; in če so delali solicitorjevi otroci še tak hrup in nemir, se blagi mož ni nikdar razhudil nad njimi.

Častno je izpolnil Mencinger svoje mesto kot advokat. Sprva se je hotel posvetiti profesuri in bil v istini eno leto vpisan na modroslovni fakulteti. Ko pa je videl, da pošilja vlada slovenske profesorje na Hrvaško, v Dalmacijo, da, celo na Laško, in jih ne nastavlja doma, je dal slovo modroslovju in se lotil juridičnih študij.

Nekoč mu je v Kranju prijatelj Tomo Zupan rekel: „Janez, zakaj si pustil filozofijo in postal advokat! Kako lepo bi bilo, če bi na gimnaziji predaval.“ Mencinger je dobrodušno zavrnil: „Vsak človek enkrat napravi budalost, tako sem jo tudi jaz, Saj ti je znano, da jih dve tretjini izgreši svoj poklic, tako je tudi z mano.“ Potem je še šaljivo pristavil: „Sedaj moram ubogega kmeta dreti, namesto, da bi mladini učenost vcepljal v glavo.“ (Dalje prihodnjič.)

DR. JANEZA MENCINGERJA PREVOD PESMI:

„BEIM SCHWARZEN WALFISCH ZU ASKALON.“

Pri črnem kitu pod Askalom
Tam pil je mož tri dni,
Da zdaj kakor poleno trd
Za marmormizo spi.

Pri črnem kitu pod Askalom
Veli krčmar: „Oho!
Popiva mož mi datljev sok,
A plačal ga ne bo.“

Pri črnem kitu pod Askalom
Kriči točajev roj:
„Na šest opekah Klinopis,
To, mož, račun je tvoj.“

Pri črnem kitu pod Askalom
Pa pravi gost: „Uj jeh!
Kar sem imel, sem zaigral
Pri jancu v Niniveh.“

Pri črnem kitu pod Askalom
Odbije ura tri.
Zdaj tujca hlapec Nisbijan
Pred duri posadi.

Pri črnem kitu pod Askalom
Prerokov ne časte.
In če tam gostovati češ,
Plačuj, kar ti dade.

(Izročil nam g. notar A. Hudovernik.)

MILOŠEVA BANJA.

IVO ČIPIKO:

STARI SVETI SPIRIDION.

Po veliki maši stari Žižica, član bratovščine sv. Rešnjega Telesa, ne sliši zvonov, zvončih poldne, ne križa se in se niti ne ozre po mladini, ki se razhaja po hišah, ampak čaka pred vrati, ko pride mladi župnik iz cerkve — ga čaka in njegove male, vpadle, božede oči, išoč nekaj, se nemirno gibljejo, njegovo lice je obrito in z roko se drži za podbradek, ki ga nikdar ne brije. Ko ga zagleda pater Andrija, se spomni na vzrok njegovega čakanja in pospeši korak. Toda nič ne pomaga, stari Žižica, šepajoč pri hoji, ga vendar-le dohiti pri stopnicah.

„Kaj hočeš?“ se ozre po njem s praga župnišča.

„Veš, da sem utrujen in da je poldne“ in gre v hišo.

„Samo na dve besedici,“ de stari odločno in stopi za njim.

„Vem, zakaj si prišel, toda to je zaman,“ odvrne župnik, predno vstopi v sobo.

„Kakor sem danes pred oltarjem naznanil, tako tudi storim.“

„Toda imejte malo usmisljenja, pustite me k besedi,“ ga prekine Žižica.

„Govorite torej!“ sili nestrpljivo župnik.

„Bilo bi bolje zavoljo miru med ljudmi. Če ne drugače, pa naj ostaneta na oltarju obe sohici.“

„Kako pa to! To bi bila potem malikovalca jaz in vi; da bi ti to bolje pojasnil — bila bi pogana.“

Bog nas varuj! Kaj vam to pride na misel?...

„Kaj pa mi ne verujemo v Boga, če smo za staro soho svetega Spiridijona...“

„Ste... Toda mogoče, da tudi niste, kajti ne razumete...“

„Zakaj ne razumemo?“

„Pusti me... nimam sedaj časa za pojasnjevanje.“

V tem se prikaže dekla, ki pokliče k obedu.

„Torej kaj naj rečem ostalim bratom?“ vpraša Žižica in zre na župnika s svojimi bodečimi očmi.

„Povej jim, kaj si slišal,“ odloči župnik.

„Torej ga res odstranite z oltarja?“

„Odstranim ga in sežgem... Ne bom trpel poganskih molitev,“ doda župnik in vstopi v sobo.

„Sežgati hočete našega starega svetca... našega patrona?!“ kriči za njim Žižica. „Pri samem Bogu, tega ne boste storili!“ — doda sam zase, vidno razburjen. Samo s trudom se je vzdržal, da ni rekel kaj grobega; hitro odide ven.

Na cesti mu pride na misel, iti k Bukalu. Dobi ga pri obedu: plitvo skledo ima na kolenih in počasi pojedla grižljaje.

„Spiro, usedi se,“ mu ponudi.

„Stal bom, kar gorim od jeze...“

„Bil si radi tega... In kaj pravi?“

„Kaj pravi? Človek bi ne verjel... Pravi, da ga odstrani in sežge...“

„Sežgati?!“ — se ustraši Bukalo, odloži skledo in vstane. Prevrže čepico na kodrasti glavi in jo pritisne čisto do levega očesa. „Kaj je zblaznel?“

„Nekaj hujšega“ — prikaže se med vrati Žižičeva žena in doda: „Kje si? Zakaj ne greš k obedu? Da bi te iskala...“ Prišli so ven na ulico. Žižica se obrne k ženi, ki ga je spremljala: „Kar pojdi domov, jaz že pridem... To so naše moške zadeve!“

„Delajte, kar hočete... saj bo vendar po njegovem...“ se odreže ona z gotovostjo — in se vrne.

Ko sta ostala sama, vpraša Bukalo Žižico, kakor da bi ne verjel.

„Da hoče sežgati našega svetega Spiridijona!“

„Njegovo soho...“

„To je, kakor bi njega samega...“

„In postavi na oltar novo soho...“

„Tistega, Bog mi odpusti, ki so ga tako okrasili, da je kakor nevesta.“

„Eh, pa mi reci po pravici“ — se živahno pridruži Žižica in se ustavi sredi ceste, „ali se more, brate, meriti ta nova z našo staro... Tista stara naša soha, ali si jo videl, a? Glavo ima sklonjeno, kakor da bi vedno za nas molila k Bogu, pravi staroverski svetec, čudodelec, ščiti nam letino oliv, kakor pravi patron... in sedaj naj ga bo konec...“

„In zakaj naj bi ga bilo?“ se spogleda Bukalo.

„Moj Bog, ali zato, ker se je postaral?!“

„Kakor da bi se tudi on ne moral postarati...“

„Kaj bi on rekel, če bi ga izgnali iz fare, ko se postara?...“

„Razžaljen bi bil...“

„In tega nečeš, da bi te svetec kaznoval... mesto nas. Da, zopet bodo rodile olive kakor doslej, pa se prezirljivo nasmehne. „Toda moja duša je proti temu... Napravim, kar bom mogel...“

„To bo treba,“ potrdi Bukalo.

In takoj so odšli v vas, da bi naznanili svojim privržencem, kaj namerava župnik s staro soho svetega Spiridijona... Popoldne po blago-

slovu pričakuje pred cerkvijo mala množica ljudi svojega župnika, obkoli ga in mu ustavi pot.

„Naj stoji tam, kjer je bila do sedaj“ — pravi Jale.

„In kamor spada“ — doda Zabatac.

„I v peklu se starejši častijo, kaj še-le med božjimi svetci“ — se oglasi med ženskami žena Žižičeva, ki čaka, da bi videla, kaj se bo zgodilo.

Mladi župnik, pater Andrija, mal, z očali, se vrti in se vzdiguje med množico. Ne boji se, ve, da so njegovi Duplani dobre ovčice, izkriči se, pa bo zopet dobro.

Potem se obrne k premožnejšim gospodarjem iz vasi, ki so, kakor se mu zdi, tudi pristopnejši razlogom.

„Ljudje božji“ — jim pravi prijazno — „jaz sem vaš pastir, in tako-le ne napravimo ničesar, ampak izberite si dva moža, ta naj prideta k meni, tako se moremo lepo zmeniti, ko se najdejo tudi vzroki vsega tega.“ Tako jim je izpregovoril, trudeč se, — da bi se prerinil skozi množico.

„Dobro, naj bo tako! Toda takoj“ — se oglase nekateri.

„Naj gresta Žižica in Bukalo“ — predlaga Jale.

„Naj gresta“ — soglašaja večina.

Na fari ponudi župnik svojim spremljevalcem, naj sedejo, sam pa sede k oknu. Včasih zre vanju, včasih ven skozi okno; pride mu na misel, da bi ukazal dekli prinesiti vina.

Zroč skozi okno na zahajajoče solnce in na široko ravan ozkega zaliva, v čigar vodi se zibljejo ladjice in ogledujejo vaše koče, se nekako omeči in zmisli, da pouči to dvojico, za kakšne namene postavlja cerkev sohe svetnikov na oltar in jih časti. Obrne se od okna, vzame stol in sede proti njima.

Začne jima vse pojasnjevati. Medtem se zasvetijo okna v lesku zahajajočega solnca, ki razsiplje žarke po vsej sobi in poigrava z njimi na steni.

Žižica se je zagledal v tla na pas solnčne svetlobe in se dela, kakor da bi slišal in razumel.

Bukalo kadi iz pipice, kadi samo iz kratke cevke in bi se skoro lahko reklo, da se mu kadi iz dolge, kodraste brade — in vse njegovo obličje je poraslo s sivimi kocinami, čisto do lica, ki koščeno izstopa.

„Bo tako, kakor pravite“ — prekine župnika nenadoma Žižica, „toda mi ne predamo našega starega svetca.“ In ko se zresni, doda: „Če bi tudi jaz hotel, ljudstvo neče...“

„Toda, človeče, imejte vendar pamet, nihče vam svetca ne jemlje...“

„Potem pa ni niti treba na njegovo mesto dajati drugega“ — plane Bukalo in dene iz ust pipico.

Župnik potrpežljivo čaka, hoteč se zopet razgovoriti.

Toda Žižica začne z ostra: „Da vam po pravici povem, jaz se vam čudim... Vi, naš pastir, in...“ umolkne; obrne glavo stran in njegovo brezbrko, obrito lice se potegne v trmast otroški izraz. Za trenotek govori mirno dalje: „Vi to najboljše veste, opevali ste njegovo življenje, ki ga je ta-le stari čudodelec...“

„Sveteц stare vere“ — mu pomore Bukalo.

„Naš človek, rodil se je na otoku kakor mi...“

„In je bil kmetskega rodu.“

„To je vse res“ — potrdi pater Andrija —

„A saj ta stara soha ni pravi sveti Spiridijon.. To je samo...“

„In kaj je ta nova vaša?“ — se ujezi Žižica.

„Ta ni niti vreden, biti za slugo našega...“

„Pojdiva rajši!“

Oba sta vstala razjezена. Vstane i župnik.

„Pijta“ — ju miri in jim naliva vino.

„Zahvaljujeva“ — odgovorita enoglasno in niti ne gledata na čaše.

Patru Andriji je v resnici žal, da ju ne more prepričati in sebi nakloniti; če bi bil vedel, da to pride tako daleč, bi niti ne bil naročil nove sohe. Naročil jo je samo, ker je bila stara soha že poškodovana in ni pristojala na novi oltar.

„Torej kaj bomo napravili?“ ju vpraša v negotovosti.

„Naj ostane pri starem“ — zavpijeta naglo oba. —

„To ni mogoče“ — pravi župnik kakor zase. Potem se zamisli in se nečesa spomni.

„Torej,“ jima de — „našli bomo mesto tudi za staro soho, postavimo jo v tisto novo kapelico na pokopališču... Toda pijta, moža,“ jima ponudi.

Žižica in Bukalo se pogledata in vsak izpije svojo čašo do dna.

„Eh, naj ostaneta oba na oltarju“ — odneha Žižica in si z roko obriše usta.

„Dobro“ — reče — „Naj ostaneta oba!“

„Tega ne pripustim“ — se dvigne pater Andrija. „In končno, kdo sta vidva?... Naslednjo nedeljo popoldne po blagoslovu se odnese soha na pokopališče... Če se uprete, vem, na koga se imam obrniti... Ti vas že pomirijo...“

Pater Andrija vzame palico, ju nič več ne pogleda in gre naglo ven iz hiše.

Naslednjo nedeljo pred solnčnim zahodom se množica usuje iz cerkve. Vsa vas se je zbrala, da bi kar najdostojneje spremila soho starega svetca. Žižica in Bukalo sta nalašč vse razburjala. „Če ne drugače, pa ga vsaj dostojno sprejemo“ — pripominja Žižica brižno vsakemu, s komer se sreča, obletajoč vas.

Župnik se ni nadejal take udeležbe, niti tolike slave in se je čutil v zadregi, ne vedoč, kaj naj stori. Ali se vda volji ljudstva? Sešli so se tudi vsi bratje sv. Rešnjega Telesa v belih tunikah, z bireti na glavi, šola karmelitancev v sivih tunikah, šola srca Jezusovega z rdečim pasom in šola blažene Device.

Nihče ga ni pred tem niti vprašal. Štirje močni in pristojni mladeniči ponosno neso sveto soho. Trudijo se, da bi jo nesli pokonci, toda ko gredo po klancu, se sveteц maje pri vsakem koraku. Žižica, Bukalo, Jale in ostali, sami starejši ljudje, gredo takoj za soho, in iz polnih grl pojejo pesem svetega Spiridijona.

Izprevod je prišel že na široko cesto ob morskem zalivu, držečo na pokopališče; otroci so spredi počez letali, dohitevač se razposajeno.

Izprevod gre počasi, ljudstvo moli izmenoma; plameni visokih sveč včasih zamigljajo, včasih zopet ugašajo v jasnem zraku. Žižica mežé pogleduje na ovenčana okna, korakajoč po cesti, ki jo je množica zametla, in srce mu živo bije, ker se veseli, da ga je ljudstvo tako poslušalo in da je vse storil za svojega starega patrona. Ribiči so pobrali končno tudi mreže, ki so jih sušili, da bi ne motile pogleda pobožnega ljudstva.

In za hip se posreči, tiho je kakor v grobu; voda se vije v dolgem zatoku, ladjice se milo zibljejo, in gladina trepeče v solčni jasnini, ki se odbija na oknih koč, ob vodi razstavljenih.

Izprevod se pomika dalje, puščajoč za seboj duh voščenih sveč in starih tunik, spremlja ga ostri vonj morske oseke in peščenega brega. In počasi prihaja na rt, segajoč globoko v morje, kjer je vaško pokopališče, v čigar zidovje butajo za plime peneči se morski valovi, kjer veter upogiblje osmojene osamljene ciprese in kričijo vodni ptiči, — toda sedaj udarjajo valovi le tesno ob skalo.

Sveto soho so položili mladeniči na oltar in vse je prihitelo, da poljubi svetcu noge, predno se postavi. Med prvimi pristopi Žižica in se vdano prikloni, ustavi se za trenotek in se zagleda v soho. V polsenci se mu zdi, da se je

svetcu lice pomladilo in postalo krasnejše, in žal mu je, da od danes dalje ne bo mogel priti vsako nedeljo, da se mu pokloni — in še vda-neje pristopi k oltarju, napravi z jezikom križ na stopnici pred oltarjem in poljubi svetcu roke in noge. Potem se obrne k patru Andriji in mu reče: „Kupim svetilko in dajal bom olje, da bo vsako nedeljo gorela luč pred svetčevo soho.“ Mrači se in ljudstvo se razhaja. Žižica, Bukalo in Jale se vračajo z ostalimi.

Pri razhodu povabi Žižica svojo družbo k sebi, da bi se pogovorili in si napili — povabi tudi tiste štiri mladeniče, ki so nesli svetčevo soho. Pili so vino in se spominjali čudežev svetega Spiridijona dolgo v noč. Končno se družba razide. Zunaj so se mladeniči omladili. Tudi vino jih razžiga in mladost jih razjarja, ne morejo se ubraniti hrepenenju, da ne bi zapeli pred hišami svojih deklet, in lunica jim pomaga, ko pogledavajo v njihova okna in jim kradejo cvetlice.

„Noč je za ljubezen“ — reče neki izmed njih, ko so šli dol k vodi.

„Ko bi te tako slišal Žižica! Ta se je danes posvetil“ — se pošali drugi.

„Najsi... Ali je bil on v mladosti tudi tak, kakor je danes?...“

„Kaj pa da!“ — se brani prvi. — „Sedaj se kesa, ko že nič več ne more... Ni mu za življenje!“ in zagledavši se na vodo, razsvetljeno z luninim sijem, prosi, kakor da bi sebi govoril: „Zakaj to tajiti, da je noč kakor ustvarjena za ljubezen!“

In Žižica se sleče in moli k Bogu. Kar se k njemu razlegne pesem onih napuhnjenih mladeničev, ki so nesli sveto soho, polna ljubezni in tuge po dekliškem objetju.

„Blažena posteljica, ki na njej počivaš, in bele odeje, ki se z njimi pokrivaš“ — reče ženi. „Vidiš, kakšni so, potem naj nas sveti Spiridijon ne kaznuje, niti po noči se ne morejo vzdržati...“

„Prav imajo, ker ste pustili pokopati našega starega svetnika“ — odgovarja žena in strupeno nadaljuje: „Kaj hočete, vi stari! Mladeniči se veselijo svojega novega svetca, ki je mlad, kakor naš pobožni pater Andrija, ki vam je danes lepo zaigral!...“

„Molči žena, to so naše moške zadeve!“ — dokonča Žižica svojo poslednjo „Češčeno Marijo“ — in upihne svečo.

BOLGARSKE SELJAKINJE NESEJO VODO IZ STUDENCA.

RAČKI: ČAKANJE.

J. CARIĆ:

GUSLAR.

V arali so se. Nikdar nisi bil slep, guslar sivi, junak častni, trpljenja sin! Izza ugaslih zenic tvojih so se ti skozi mavrico in oblake osmehovali Miloš in Lazar — Kosovka, devotka milokrvna, in vse Kosovo in tristo bojišč slavnih od Jadrana do Jedrena. In veliko majko Jugovičev si gledal v slepoti: sijajno, veličajno prikazen.

Žuboreli so potoki, drli hudourniki; valovi Vardarja so tekli skozi stoletja, noseč solze srbske in bolgarske sirotinje.

Šumelo je morje, besno valovje je udarjalo ob bregove — vseeno: ti si gledal solnčni dan, ko bo Markov topuz izbil na površino in z udarcem onesvestil Turčina.

Veroval si — in vera tvoja je spasla tebe in narod Marka Kraljevića.

Poklonite se, pesniki srbski in hrvatski in slovenski: poljubite gusle in guslarja, kakor nekdanj naš veliki Strahimir Kranjčević in Anton Aškerc, ki sta ga bila pozvala v dom svoj pred temi svetlimi dnevi zmage in svobode!

Kako pesem bi mu šele sedaj izpela: njemu, guslarju, ne več Lazarju prosjaku, ampak carju bogatemu, vzkrisitelju prošlosti tvoje, Srbine hrabri, srečni in veseli!

Od sreče tvoje tudi bratu Hrvatu in Slovencu srce poigrava, duša popeva.

SAMBOM:

SVOJIM MLADIM KOLEGOM.

Zapustil komaj si presveti hram,
kjer učenost kraljuje, sveta vzgoja,
in dela si želi le duša tvoja,
da bi v življenju se izkušal sam.

Pa stopi k tebi šef in v vsej strogosti
podvreči hoče svoji te modrosti,
ki je le ta, da je pedant strašan.

Tvoj cilj podoben silnim je goram,
kjer težka potniku je kvišku hoja;
ne plašiš truda se, ne plašiš znoja
in delo ti ne upogne krepkih ram.

Pod nos moli ti stare cirkulare,
ki jih otel prahu je iz omare...
Res idealen, brate, naš je stan! —

CERKEV V LIPLJANU.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Vojnović Ivo: Smrt majke Jugovića. (Četvrto pjevanje. 1912. Izdala „Matica Srpska“ v Dubrovniku. Str. 37. Izdanje v latinici in izdanje v cirilici. Cena 70 h). — Vso liriko človeške in domoljubne boli je položil Vojnović v to dramo, ki je izšla pred 2 letoma v „Slovanu“. S četrtnim pjevanjem je dramo „popolnila božja pravica, osvnetnica“ na Kosovem Polju 1912 — himnus nalik starogrškim himnom je to, himnus guslarja, ki je sejal na kosovsko zemljo pesmi osvete, dokler se ni spričo srbske vojske osvnetnice zgrudil: „Na Kosovu osvećenom zadnju pjesmu Bog je ispjevao“. Tedaj je Osveta zgrabila uzde, pokazala solnčni Jug in rekla Kralju: Na morje!

Carić Jakob: Kosovke. (Tisak i naklada štamparije De Giulli i dr. v Dubrovniku. 1913. Str. 32. Cena 70 h). — Pesnik, z otoka Hvara doma, spremlja v uspeh prihodnicah balkanske pobede; davorije, himne, včas balade ali elegije. Na koncu je obsežna replika „Francoskemu pisatelju in akademiku Pierru Lotiju, ki se je — ljubitelj čarov turških — javno zavzel za Turke in žigosal Balkance. Carić začenja:

„Čast sanjarskoj, pjesničkoj ti duši,
krasnom tvome i zlatnome peru,
osjećaju (čutu) za bolove ljudi,
za muslima i njihovu vjeru!“

a konča:

„Oj, da poznaš junake s Balkana
i njihove pobjede i muke,
ti bi ustô, uživô i pisô,
na molitvu sklopio bi ruke,
velikome da zahvališ Bogu,
što je pravda pobijedila silu;
ti bi blažen milovô i slušô
Slovinkinju, pjesnikinju vilu!“

„Oslobodjenje.“ (Cetinje, 1913. Str. 31). Srbsko-črnogorski pesnik Mićun M. Pavićević, ki se po vsej priliki sam udeležuje vojne proti Turkom in je v njej že izgubil rodnega brata (sliko njegovo glej v „Slovanu“ 1911), je pod gornjim naslovom priobčil zbirko pesmi prigodnic, ki se vse nanašajo na današnjo vojno. Prigodnice so to, a ne v neugodnem pomenu te besede. Obča oduševljenost je tu pokazala naravno svojo silo in zbudila v avtorju tudi umetnost. —

Kralj Nikola barjak vije, za Njim stopa horda levov,
z Avale (pri Belgradu) Peter gleda in v bojni leti pir, združila so se srbska čeda (otroci), zacari se bratstvo, mir. Z balkanskega vojnega pohoda naj zapoje marseljeza slovanska in naj vstane Dušan, Lazar in Svoboda. „Posle drugog sanko Kosovo naše — groblje je Turaka“. Narod je Marka na Kosovem pozval zopet domov. Taraboš še stoji, skala ohola in trda, „ali naša so srca jačja i od brda“. Srce boli, duša gori! —

Ogrizović M. dr.: Banović Strahinja. Drama. — Te dni izide v Zagrebu najnovejša drama Ogrizovićeve, nekak prolog v kosovsko tragedijo; zakaj banović Strahinja gre končno na Kosovo. Sučet je vzet iz narodne pesmi, ki smo o njej govorili že lani v 6. številu „Slovana“ (str. 186). Ogrizović, avtor „Hasanaginice“, je poleg Vojnovića pač najodličnejši jugoslovanski dramatik. O knjigi, ki stane 1 K, bomo še obširneje govorili. Spričo sedanjih balkanskih dogodkov si jo bo gotovo nabavilo tudi mnogo Slovencev.

Dr. Niko Županić: Altserbien und die albanesische Frage. (Zweite unveränderte Auflage, Wien, 1912, Anzengruber-Verlag, Brüder Suschitzky. Str. 55). Ne vem, če je res, da je to „neizpremenjen“ drugi natis; vsekakor sta uvod in konec, ki se nanašata na sedanjo vojno, nova; sigurno pa g. avtor tudi statističnih podatkov o narodnostih, ki se nahajajo na str. 30 in 31, ni kratkoma posnel po 1. izdanju; v desetih letih (pred desetimi leti je namreč prvič izšla Županićeve študija) se take stvari znatno izpremenijo.

Jedro razprave so poglavja: II. „Kosovo“. Zur Würdigung des Weltereignisses vom 15. Juni 1389. III. Altserbien. IV. Albanien und die Albanesen. V teli poglavjih je stvarna in pozitivna vrednost brošure; iz dejstev, tu navedenih, slede za politiko in diplomacije neizbežne nujnosti; njih krvavi izraz je sedanja vojna. Županič govori nemški „Evropi“; zato je brošuro izdal na nemškem jeziku, a tudi mi jo bomo s pridom čitali, in to tembolj, čim manj je večina nas informirana o Balkanu — za mnogo Slovencev se začne, kar se njegovega znanja tiče, brž tam za Novim Mestom „temni“ Balkan. Kar se tiče interesa za ostalo južno Slovanstvo in tudi znanja o njem, je sedanja vojna oboje pri nas neizmerno razširila in poglobila. Pred desetimi leti se je Županičeva študija zdela curiosum, delo idealista-čudaka, ki „Kranjec moj mu osle kaže“; dandanes zasekuje v živo. Takrat je mnogokdo videl v Županiču le sanjavega „Ilirca“, dandanes smo pa več ali manj vsi Ilirci. Arbanasom jemlje avtor predikat „narodnosti“, zakaj „die Nationalität resultiert aus historischer und kultureller Vergangenheit wie die Folge aus der Ursache“; na drugi strani jih iz zgodovinskih razlogov družijo s Srbi, ki so še nekdanj svojo državo širili po takozvani Albaniji, v eno „politično nacio“ ter pripominja s svojega širokega antropološkega stališča, da „spadajo končno Arbanasi k isti rasi kakor Srbohrvati“ (40). O srbohrvatskem jeziku pa pravi avtor (32): „Das Serbokroatische ist die schönste und wohlklingendste slavische Sprache; sie besitzt auch mehr Vokale als z. B. die deutsche oder französische Sprache. Da sie im Zentrum der Balkanhalbinsel bereits von 10 Millionen Südslaven gesprochen wird, scheint sie berufen zu sein, zur Schriftsprache sämtlicher Südslaven zu werden.“

Književni pupoljci učiteljskih pripravnikov u Sarajevu 1887—1913. (Za tisk uredio i izdao Josip Milaković. U Sarajevu, 1912. Str. 232+X).

Bolj nego pri nas se goji drugje literarno in glasbeno klubsko življenje srednješolskih dijakov. Tako so (po zgledu na pr. banovinskih srednjih šol) tudi sarajevski učiteljski pripravniki l. 1887, torej pred 25 leti naumili osnovati svoje književno društvo. Ker pa bosenska vlada take organizacije ni dovolila, se je istega leta osnoval dijaški almanah, ki ga je takratni vadniški učitelj, pisatelj Lepušić imenoval „Književni pupoljci“; v ta almanah so se vpisovali izbrani literarni proizvodi dijakov in njih boljše šolske naloge; običajno vsakokrat po dveh letih se je to vezalo v posebno knjigo; urednik je bil zadnjih 12 let profesor in pesnik Josip Milaković. Ob 25-letnici tega dijaškega književnega delovanja je Milaković izbral iz onih almanahov najboljše spise in jih svo priobčil v pričujoči knjigi, ki je izprva mislila iziti v založbi bosenske vlade, a je faktično izšla v nakladi neumorno delavnega in požrtvovalnega prof. Milakovića. Ta publikacija pa ni samo jubilejna, ampak pomeni obenem nekako konec almanahovanja sarajevskih učiteljskih pripravnikov; zakaj pred par leti je vlada ipak dovolila literarni dijaški klub; zato se je moglo težavno delo spisovanja almanaha opuščati in je dobilo nadoknado v klubovih sejah. — Milaković je v „Pupoljcih“ priobčil 92 pesmi 27 pesnikov, 20 povesti in črtic 15 pripovednikov in 11 poučnih člankov 10 piscev. Med pesniki nahajamo na pr. Jovana Dučića, ki se je med tem popel med prve pesnike srbske sploh. Večina knjige je v latinici; a mnogo prispevkov je od muslimanskih dijakov. Tako stoji ta publikacija v znaku narodnega edinstva in že kot tako jo iskreno pozdravljamo.

Francev Vladimir A.: Russkie v Čehii 1813 do 1823. (Praga, Izdanje E. P. Geistlicha 1913). Elegantna knji-

žica, ki jo je v 200 eks. dal natisniti profesor varšavske univerze Francev. Profesor Francev, ki govori in piše tudi srbohrvatski ter je v „Savremenu“ 1911 napisal obširnejšo študijo „Iz epohe hrvatskega preporoda“, je tu opisal odnose zavednih Čehov do Rusov, zlasti cara Aleksandra, ko so Rusi 1813 marširali skozi Prago proti Napoleonu na zapad. Še celo med Slovenci, ki so imeli svojo Ilirijo in bili bolj oddaljeni dogodkom 1813., so se našli Jarniki, ki jih je prevzel mogočni sever, uničevalec nemirnega Napoleona. Še bolj je nastop Rusov moral oduševiti Čeha; in tako čitamo v tej knjižici 8 čeških himen na cesarja Aleksandra, eno nemško in eno latinsko.

Lamurski M. A.: Šopek povestic. Nabral po raznih travnikih (V Trstu, 1913. Tisk in naklada V. Dolenčeve tiskarne). — Idealizem, ki ga niso zatrlle časov sile, je dal kakor prejšnjim knjigam Lamurskega tudi tej življenje. Več nego izvirnih (na pr. „Janez Trdina“), ki so večinoma v nibelunški kitici, je prevedenih (Puškin, Mickiewicz, Schiller, Goethe, Platen itd.); lepi sta dve srbski lirski („ženski“) pesmi. Namesto kakik besed o poeziji in jeziku podajemo tu izjavo avtorjevo: „Kdor dobi te bukvice, naj blagovoli pokloniti po svojih močeh primeren darek družbi svetega Cirila in Metoda za slovenske odnosno v Istri za hrvatske in slovenske šole.“

Rudolfo Franjin Magjer: Novi zvuci. (Pjesme. Treće izdanje. Osijek, 1912). — Ta knjiga, ki sta ji predgovor napisala Ferdo Ž. Miler in dr. Jos. Tominšek, je posebne sreče. Tretje izdanje! To pomeni nekaj. Nje vrednost vidim v biografsko-literarnem pregledu, ki ji je dodan, o Maticah, o književniških društvih, o jugoslovanskih literarnih listih in smotrah (hrvatskih — srbskih in slovenskih).

„Zbrane spise“ Laze K. Lazarevića, ustanovitelja srbske pripovedne beletristike, je izdal knjigarsko-izdajateljski zavod „Napredak“ v Zemunu. (Cena vsem delom je 3 K 60 h. Naročnina se pošilja „Napredku“.)

Carniola (Izvestje Muzejskega društva za Kranjsko) je z zvezkom, ki je izšel pred kratkim, končala svoje tretje leto, odkar izdaja v prenovljeni obliki in pod novim uredništvom. Ta znanstveni časopis posveča zadnji čas več pažnje tudi prirodoopisu. (Stane na leto 6 K.)

Dubrovačke legende (Ragusäische Legenden). Izdao dr. Jos. Karásek. U Pragu 1913. Tisak Ed. Leschingera. S podporom ministarstva nastave i fonda obitelji Hlávka. Str. 167.

CERAR-DANILO, slovenski gledališki umetnik (ob njegovi umetni. 35letnici).

To niso morda legende, za mladino ali za ljudstvo, marveč je znanstvena publikacija, posvečena Vatroslavu Jagiću, odtisk starega dubrovniškega rokopisa z legendarno vsebino. Poleg drugih nahajamo tudi znani indijski „roman“ o svetem Josafatu in Barlaamu, legendo o pustinjaču Abrahamu, o Mariji egiptovski itd. Legenda „Josafat in Barlaam“ je prehodila dolgo pot iz Indije v Evropo in pri tem iz buddhistovske priče postala krščanska povest; v Dubrovniku je siloviti indijski kralj, ki preganja kristjane, spominjal na Turke, ki so bili tik ob njega dobrih. Mnogo je ohranjene stare dubrovniške literature, a malo proze. Tem važnejša je pričujoča publikacija. Avtor dr. Karásek, rodом Čeh, ki pa govori in piše tudi srbohrvaščino, je pred teksti samimi priobčil obširen uvod o rokopisu in njega vsebini.

Slovenske narodne pesmi s Koroškega. (Nabral in čveteroglasno postavil za moški zbor Oskar Dev.)

Drobna zbirka obseza na 38 straneh 30 narodnih pesmi, ki jih je harmoniral znani skladatelj Oskar Dev. Prikupljale se bodo različno, vendar bo zbirka zlasti privatnim pevskim družbam dobrodošla. Posebnih novosti, ki bi se ločile od drugih znanih naših narodnih pesmi, v zbirki ravno ni najti, so pa vmes prav lepe in srčkane stvarce. Tako kot druga pesem „Od anizdarja“, četrta „Svatovska“, šesta „Polječe je že zeleno“, enajsta „Dober večer luba dakle“, ki je do malega enaka znani „Le nocoj še lun'ca mila“, dalje petnajsta „Čej so tiste stazice“ in še ta in ona. Lepo je in hvalevredno, da žive med našimi skladatelji ljudje, ki jim je pri srcu narodna pesem, ki jo goje, zbirajo in harmonizirajo. Iz nje bo zrastle nekoč narodna glasba v širšem umetniškem obsegu, ki se je pričela zdaj na vseh koncih gibati in prebujati. — Zbirko omenjenih pesmi je izdal založnik L. Schwentner. Cena je nekoliko visoka, 2 K.

M. Pugalj.

Koledar šolske Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za l. 1913. (Izdalo vodstvo. Str. 186. Cena 1 K 20 h). Okusno opremljeni Vestnik z zanimivo vsebino priporočamo.

„Branibor“ slovenski mladini (l. letnik. 1913. Cena 20 h. Str. 59). — To je — bi rekli — junaška glasba srca, ki spremlja delo „Slov. Branika“. Hudovernik, R. Pustoslemšek, dr. Pestotnik itd. so ji skladatelji. „Deset zapovedi za vsakega narodnega Slovenca“, ki so ob koncu knjige, naj veljajo v našem carstvu staroslavnem, ki nam ga kaže kralj Matjaž. — „Slovenci, Hrvati in Srbi so bratje: en narod s tremi imeni...“

SMOTRE.

JUGOSLOVANSTVO.

„Lepo, lipo, lipo i lijepo,
belo, bilo, bělo i bijelo
listići su jednoga cvijeta,
u pupulj se jedan odnjihali.“

Peter II. Petrović Njegoš 1847.

V „Vedi“, ki je nastopila l. letnik (na leto 8 K, Gorica, Gosposka ulica), čitamo sledeče:

„Nam Slovencem, stoječim tako zelo pod vplivom tujerodnih kultur, ni nič bolj želeli, nego da bi stopili malo bolj pod okrilje slovanskega genija.“ J. P(rijatelj) str. 66.

Jugoslavenski problem za dobar dio nas više ne postoji kao problem ideje, već problem metode. Ideja jedinstva za nas je aksiom, a konačno kulturno ujedinjenje fakat, koji je neizbježiv te mora doći prije ili kasnije. Postoji dakle samo problem

VRH ZVEČANSKI.

metode, problem: kako da se taj neizbježivi događaj čim urednije, bolje, korisnije, a jer ga svi želimo, i skorije provede.*

„Mi jedni prema drugima ne stojimo kao na pr. Rusi prama Poljacima, kao posebne i izrazite samostalno se razvijajuće individualnosti,“ već sastavljamo, kako prof. Murko kaže, „16 Millionen slavischer Bevölkerung, deren Sprache heute eine ununterbrochene Kette von allmählich ineinander übergehender Dialekte bildet“ — nadaljnja izvajanja (v drugem stolpcu str. 77) so pa sanjarstvo ali taktika.

V „Vijestih“, glasilu slovenskega in hrvatskega inženirskog društva (br. 2, str. 25.) čitamo besede hrv. inženirja Fr. Brozovića: „Medju nama južnjacima nestaje pomalo antagonizma, mi počimamo da mislimo vlastitom glavom i da odlučujemo sami o sebi... U slozi nas Hrvata i Slovenaca stoji naša snaga i naša sreća...“

V „Popotniku“ (t. l.) str. 52 čitamo: „Združenje našega jezika (znanstvenega) s hrvatskim bi se moralo vršiti energično, z eno potezo, ne tako na kaplje. Dogovorimo se s Hrvati in Srbi za skupno znanstveno terminologiju, in zadeva je rešena z enim samim zamahom.“ F.

„L' unité sud-slave et la paix“. V oktobru lanskega leta se je mudil na Balkanu mladi francoski publicist Pierre de Lanux, ki se je zelo zanimal za jugoslovansko vprašanje. Gosp. de Lanux se je temeljito poučil o jugoslovanskih razmerah in rezultat tega je serija člankov, ki jih je začel pod gornjim naslovom priobčevati v ugledni pariški reviji „Les Marches de l'Est“. V teh člankih piše Pierre de Lanux prav simpatično o stremljenju, da se ujedinijo Slovenci, Hrvati in Srbi v en narod in si ustvarijo skupno boljšo bodočnost, ker „od Ljubljane do Niša se govori en sam jezik, z malimi razlikami; samo abeceda je na severozapadu latinska, na jugo-vzhodu pa cirilska in vera je v srbskih krajih pravoslavna, v slovenskih in hrvatskih pokrajinah pa katoliška“. Za Slovence pravi, da so „intelligenten in napreden narod, ki se zaveda svojih pravic, v Ljubljani, Celovcu in Mariboru so ognjišča slovenske kulture; slovenski listi so strogo nacionalni“. Za lažje razumevanje teh za nas zelo zanimivih člankov priobčuje revija „Les Marches de l'Est“ tudi karto jugoslovanskega ozemlja, ki je v glavnem točna, samo par nebitvenih napak se nahaja na njej, na kar je pa pisec člankov že opozorjen, in se je nadejati, da bo karta v tem oziru popravljena in vnovič priobčena. Simpatični francoski publicist namerava priti v bodočem poletju na Slovensko, da se še bolje seznani s slovenskimi razmerami, ker hoče še večkrat zastaviti svoje pero za nas

in seznaniti močno in visoko kulturni francoski narod z našimi razmerami in stremljenji. Ko pride gosp. de Lanux v naše kraje, bo kot prijatelj povsod prijateljsko sprejet.

P. M.

RAZNOTEROSTI.

„Izgovor slovenskega književnega jezika.“

Radi važnosti stvari same naj priobčim tu dvoje dopisov, ki sem jih prejel o tej razpravi, priobčeni v „Letopisu Matice Slovenske“ (1912). Ugleden srbohrvatski vseučiliški profesor piše: „I ja nalazim, da je najpametnije, d o k p i š e t e i m e l, da tako i izgovarate, kakošto i mi zahtijevamo, da se izgovara u književnom jeziku: hladno, muha itd., jer tako pišemo, premda velika većina štokavaca ne izgovara nikako glasa h.“ — A Slovenec, ki je videl mnogo, silno mnogo ljudi in sveta in se med nami diči s posebno kulturo, mi pošilja zahvalo za odločni nastop proti u-jevcm in strankarskim „dialektoljubom“, veruje v uspeh razprave in pravi: „Je pač velika nesreča za nas Slované to vedno razdruževanje in cepljenje namesto zedinjenja. Žalostni pojav veliko- in maloruskega nasprotstva, češkega in slovaškega razdvojenja, srbohrvatske in slovenske pisave. Jaz smatram za veliko škodo in zapreko zedinjenja srbohrvaščine in slovenščine, da so Srbo-Hrvati sprejeli fonetično pisavo, ki jo pretiravajo že do smešnosti ter otežujejo nam Slovencem in drugim Slovanom svojo književnost.“ — In zopet drug hrvatski vseuč. profesor lingvist: „Mislim, da ste u (raspravi) svoju stvar krasno obranili. Nadam se, da će imati i praktičkoga uspjeha.“

Monsignor Tomo Zupan, vlastelin na Okroglem, svečenik Slovenstva je pred 50 leti prvič dvignil roke in govoril: „Sursum corda.“ V vsej tej dolgi dobi je ostal veren tem besedam, idealu, ki ga mnogokdo izgubi na poti življenja. Sursum corda! Zato monsignor Zupan ljubi zakladnice misli in čuvstev, knjige, zlasti knjige slovenske. Sursum corda! Zato je monsignor Zupan z velikimi žrtvami izdajal „Zgodnjo Danico“, Jeranovo dediščino. Sursum corda! Zato monsignor Zupan ni hodil z onimi, ki propovedujejo evangelij sovraštva. — Tomo Zupan je bil rojen l. 1839. v brezniški župniji na Gorenjskem, zemljak in sorodnik Prešernu in zemljak Zemlji, sorodnik škofu Pogačarju. Celim generacijara je bil od 1862 dalje prefekt ali vodja v Alojzijevišču ali učitelj verouka in slovenščine na gimnaziji. Šele škof Misia ni bil zadovoljen z njim, plemenitim zastopnikom cerkve. Našel je pa Tomo delovanju svojemu tem važnejše polje v Ciril-Metodovi družbi, ki ji je kumoval ob nastanku in predsedoval več nego 20 let. V Družbi vidiš in ljubiš Tomino lastnino! — „Slovan“ iz srca čestita gospodu monsignoru ob 50 letnici njegovega mašništva tudi kot Slovan! Ko je bil Tomo bogoslovec, sta bolgarska brata Miladinovca pod okriljem vladike Stroßmayerja izdala Narodne pesmi (1861) in med naročniki je bil današnji jubilar. Razsvetlil si je lice v mladosti in svetlo mu je danes.

GLASBA.

ROZAMUNDA.

Spevoigra v treh činih. Spesnil ** 1911.

(Dalje).

Abdalah.

Li Osman paša ve za to?

Ahmed.

Da, da, a znaj, da jaz odtod z Djouhero bi pobegnili bil, da oče moja prošnja je odbil.

Abdalah (*se prime za glavo*).

Pomagaj Alah meni! Ob glavo sem.

Ahmed.

Nič se ne boj! Ne ve nič oče moj o tem, da proti si njega povelji ustregel včas moji želji, pa videti mi dal dražestni biser zal, ki žitje naj bi sultanu sladil. Znaj, sam sem sebe obdolžil.

Abdulah.

Pa oče miren je ostal?

Ahmed.

Hm, naj bi edinca sina žrtvoval? Zdaj to povem ti, da z glavo mi jamčiš svojo, da skrbno mi paziš na Djouhero, stopinjo, kretnjo ji vsaktero, kedar na vrtu se sprehaja, al če pri oknu ne ostaja, kedo prihaja v gosti k nji, v zabojih blaga kaj tiči.

Abdalah.

Ah, ženske misli kdo uganil bi vedno in se ne ukanil!

Ahmed.

Sulejko, Hanum že moj črt je ljubosumni pahnil v smrt. Če mi Djouhero vniči bes, srce ne preboli ta kes. A zdaj pozovi jo! Saj že telo ji zmilo je, maziljeno.

Abdalah.

Baš tam iz kopeli prihaja, dvorjank jo zbor vesel sprovaja. (*Odide*.)

(*Začuje se petje dvorjank, ki pojo:*)

Na vrtu, livadi cvetice cveto, in solnce jih greje ljubavi gorko. I me smo cvetlice, a solnčeca ni. Ah, kje se nam skriva? Ah, daj se, odkrij! Če solnce ne sije, cvetlica umrê, brez dragega vene nam naše srce.

(*Ahmed spremlja petje:*)

Kako hrepenenja prešinja me moč, ko bliža korak se mi njen dvizajoč. Srce mi zažiga blišč njenih oces, da vrisk bi radosti donel do nebes, in kodri in grudi in usten smehlaj.

(*Dalje prihodnjič*).

Slikarja napisov in lakirarja,
dekoracijska, stavbena in po-
☐ hišvena pleskarja ☐

Delavnica: Igriške ulice št. 8
☐ Telefon 154 ☐

BRATA EBERL

☐ LJUBLJANA ☐

Tovarna oljnatih barv, laka in
firneža z električno gonilno
☐ silo ☐

Trgovina in pisarna: Miklošičeve (Frančiškanske) ulice 6

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

**izgotovljenimi
oblekami**

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Velika in moderna
zaloga oblek
za gospode, dečke, in otroke

A. KUNC

Ljubljana

Dvorni trg šte. 3
(na voglu Židovske ulice)

Strokovnjaška postrežba z
izbornimi izdelki, po nizkih
stalnih, na vsakem pred-
metu označenih cenah.

Naročila po meri točno in pri-
znano dobro.

Imam večjo zalogo

VOZOV

vseh vrst. Vozove izdelu-
jem po najnovejši dunaj-
ski in pariški modi; tudi
stare vozove jemljem v
račun po visoki ceni.

Franc Visjan

izdelovatelj vozov

Ljubljana, Kolodvorske ul. št. 25

Naslov za brzojavke: **Kmetska posojilnica Ljubljana**. : Telefon št. 185. : Žiro-konto pri avstro-ogrski banki. : Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Ljubljanske okolice

r. z. z. n. z. v Ljubljani — obrestuje hranilne vloge po

4³/₄ %

Stanje hranil. vlog
dvajset
milijonov

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

LJUBLJANSKA KREDITNA BANKA v Ljubljani

Stritarjeva ulica št. 2. (Lasna hiša).

Promet v letu 1910 čez tisoč
== milijonov kron. ==

Podružnice: Trst, Celovec, Split, Sarajevo, in Gorica.

Rezervni zakladi K 800.000.
Dejniški kapital K 8.000.000.

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh vrst rent, državnih papirjev, zaštevanih pisem, prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarovanja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; denarne in hranilne vloge na tek. račun ali na vložno knjižico.

Vložen denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4¹/₂ % čistih

Do K 10.000 — brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno premoženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron. Zamenjava in enkomptuje izdane obveznice, srečke in kupone. Prodaja in kupuje devize in valute. Daje predložitve na vrednostne listine pod kulantnimi pogoji. Enkomptuje in vnovčuje menice. Borzna načelnica za dunajsko in inozemske borze izvede točno in cenno. Nakaznice in čeki na inozemska mesta. Promene k vsem žrebanjem. Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

ALFONZ BREZNIK

sodni izvedenec, učitelj Glasbene Matice in založnik dvornih in komornih tvevk.

Naslov brzojavkam: KLAVIR - BREZNIK, Ljubljana.

Največja in najstarejša trgovina in izposojevalnica klavirjev in harmonijev. Velikanska zaloga vsega glashenega orodja strun in muzikalij.

Ljubljana, Kongresni trg št 15.
(nasproti nunske cerkve).

C. br. avstrijski poštnohranilnični
konto št. 114.693.

Klavirje dvorne tvevke Bösendorfer, Czapka, Hötel & Heitzmann, Steinhilber, in Höpfer (am. harm.) imam le jaz izključno edini zastopnik za Kranjsko v velikanski zalogi in izbiri. Ne dajte se varati po navidezno cenam, valjivem posluhu, osobito, ker nudim vsakomur, da si po kolikor mogoče najnižji cen ali na čudovito majhne obroke brez vsakega zadatja nabavi prvovrsten instrument z resnično pisano 10letno garancijo. Stari klavirji najugodnejše v zamenjo. Izposojevalnica najnižja. Popravila in uglaševanje vseh glasbil najceneje. Preigrani klavirji vedno v zalogi. Violine, citre, kitare, tamburice, harmonika, tel. rogovi in strune po tovarniških cenah. — Ves dan odprto! Prečistita duhovščina posebno ugodnost na obroke.